

ARCHEOLOGICKÝ VÝZKUM V PARDUBIČKÁCH V LETECH 2001–2005

Tomáš ČURDA

Zařazení archeologického výzkumu v Pardubičkách do institucionálního grantového projektu (č. zakázky O2H20611008) umožnilo jeho pokračování v letech 2001–2004. Získané finanční prostředky limitovaly rozsah terénních prací každoročně na jeden měsíc, za pomoci čtyř až pěti brigádníků. Snahou pokračujícího výzkumu bylo archeologicky prozkoumat či ověřit další místa tohoto v historii tak exponovaného území.

Stavební práce prováděné v souvislosti s budováním cyklistické stezky vedené po okraji areálu vyvolaly záchrannou archeologickou akci uskutečněnou v září roku 2005. Zde během hloubení výkopu pro uložení kabelu veřejného osvětlení byly získány další archeologické nálezy.

Tento článek stručně informuje o archeologickém výzkumu v Pardubičkách v návaznosti na moje stati o výzkumu z let předešlých (1993–2000), publikované ve Východočeském sborníku historickém (čísla 8/1999, 9/2000, 10/2001) a ve zkrácené verzi ve Výroční zprávě SPÚ v Pardubicích za rok 1999 a 2001 (vydané r. 2000 a 2002).¹⁾ Vychází ze čtyř dílčích zpráv předkládaných každoročně k obhajobě jednotlivých etap grantového úkolu.

Během archeologického výzkumu v Pardubičkách došlo na ploše nacházející se severně od hřbitova k odhalení opevněného sakrálního areálu ze 13.–15. století (kostel, klášter, příkop, viz uvedená literatura). Jako nejstarší však byly v těchto místech identifikovány objekty vesnického sídliště (1. polovina 13. století), které později ustoupilo výstavbě kostela a založení hřbitova (druhá polovina 13. století). Následnou proměnu areálu dovršila

1) Do Výroční zprávy za rok 2001 (Zpráva o archeologickém výzkumu v Pardubičkách v r. 2000 a 2001) byl ve zkrácené verzi zahrnut i výzkum z roku 2001. Zde publikovaný článek byl s redukcí obrázků otištěn též ve Sborníku NPÚ, ÚOP v Pardubicích za r. 2006.

dostavba kostela a k němu z jihu přilehlých klášterních stavení (14. století). Areál zanikl následkem válečného husitského tažení v roce 1421. Podíl na likvidaci pozůstatků staveb a na změně vzhledu tohoto místa měla další lidská činnost. Jednalo se především o odtěžování použitelného stavebního materiálu, obnovené pohřbívání do prostoru areálu, cílené i spontánní zasypávání nerovností včetně obvodového příkopu, planýrování a uskutečnění skrývky plochy, stavební aktivita, deponování zeminy a další zásahy (obr. 1 – úzkokolejná trať s kostelem sv. Jiljí v pozadí, z archivu Ing. L. Podivína – Vojenské polní dráhy, www.trolejbus.cz).

Na základě zjištěných archeologických situací, v souladu s výpověďmi písemných pramenů, považuji zde prozkoumané reliktu jednotlivých objektů za doklady existence původní vsi Pardubic, opevnění, kostela sv. Bartoloměje, hřbitova a cyriackého kláštera (tab. XXVI).²⁾

Stručný přehled o výzkumu z let 2001–2005

V místech původní klausury, v prostoru předpokládaného rajského dvora, jsme pokračovali v archeologickém výzkumu i v r. 2001. Navázali jsme rozšiřováním a dokončením některých sond odkrývaných zde v závěru terénních prací v r. 2000. Jedná se o část plochy v minulosti značně narušené zemními zásahy. V severní polovině předpokládaného dvora zůstaly dochovány pouze nenápadné stopy po bývalých základech zděných staveb. Jejich postupným odkryvem se nám podařilo doložit trasu zdi vymezující vnitřní prostor rajského dvora.

V sondě č. 1/01 (vzniklé severním a západním rozšířením sondy č. 7a/00 z r. 2000)³⁾ se projevila část dochovaného zbytku druhotné výplně základové jámy zdi. Ve středové části sondy se navíc vyskytlo i několik kusů znelce uloženého naplocho. Z četných novodobých narušení přetínal sondu i výkop pro vedení elektrického a telefonního kabelu (tab. I).

2) Na tomto půdorysném plánu jsou znázorněny základy zdi jako plné čáry se šikmo šrafovanou výplní, předpokládané trasy základů zdi značí též plné čáry, ale uvnitř nešrafované, čárkované čáry ohraničující tmavší plošky vyznačují umístění archeologických sond, trasa příkopu je vytečkována.

3) Jednotlivé sondy „S“ byly každoročně během výzkumu číslovány vzeštně znovu od čísla 1, dle pořadí jejich odkryvu. Rozlišení sond odkrývaných v různých letech určuje zkratka roku za lomítkem. Tzn. např. sonda č. 1/00 z r. 2000 je odlišná od sondy č. 1/01 z r. 2001 i od S1/02 ap. Obdobným označením jako sondy „S“ s patřičným rokem za lomítkem byly číslovány objekty „O“, hroby „H“, řezy „Ř“, sektory „Se“ ap. Archeologické vrstvy jsou v dokumentaci označeny obvykle velkými římskými číslicemi (někdy též velkými písmeny abecedy) ve směru od povrchu do hloubky. V příložených tabulkách a textu rozlišují jednoduše vrstvy dle postupného sledu a vizuálního vzhledu.

Hledání studny či spíše cisterny v místě středové části předpokládaného rajského dvora pokračovalo pomocí **sondy č. 2/01**. Vyskytla se zde však pouze část hrobů (č. 1/01, 2/01) s dochovanými fragmenty spodních kostí dolních končetin bez dalších nálezů. Hrobovou jámu z valné části narušil vkop nepravidelného tvaru, obsahující tmavší jílovitou výplň s oblázky (obr. 2, tab. II). Okolní dno sondy tvořil jemný žlutý písek.

Prodloužením původní sondy č. 9/00 ze západní strany pokračovala **sonda č. 3/01** a z východní strany navazovala **S4/01**. Během dokončování S9/00 se v linii dna sondy objevily části lidských skeletů. Těž v S3/01 se vyskytly, v pozůstatku hrobové jámy umístěné při jižní straně sondy, části lidských koster. V S4/01 se projevil nedávný zásah, který zničil 2/3 její severní plochy. Pouze na rozhraní se sondou č. 9/00 se dochovaly dva fragmenty lidských lebek (hroby č. 4/01, 5/01). V jižní části S4/01 se dochoval zbytek druhotné výplně základové jámy zdi⁴⁾ orientované v ose V–Z (tab. III).

Cílem položení **sondy č. 5/01** bylo opětovně odkrýt JZ roh klášterní zdi přizdžené k lodnímu rozšíření kostela, zasypaný svévolně majitelem pozemku v říjnu roku 1997. Následně po odkrutí tohoto úseku zde byla znovu umístěna měřičská značka (obr. 3).

V prostoru mezi základy zdi přizdžené k okraji rozšíření kostela a základovou jámou zdi vymežující kvadraturu rajského dvora (při samém východním okraji bývalé sondy č. 6/99) byly zřetelně viditelné dvě hrobové jámy. Uskutečnili jsme odkrutí hrobových zásypů a vypreparování dvou zachovalých koster (hroby č. 9/01 a 10/01 v **sondě č. 6/01**, obr. 4). Okraj hrobové jámy č. 10/01 poškodil západní část staršího hrobu č. 11/01. V hrobové výplni se vyskytly zlomky cihel, prejzů a též glazované keramiky.

Sonda č. 7/01 (obr. 5, tab. IV) nepotvrdila předpoklad pokračování oblázkové dlažby, ani pokračování objektu č. 4/98, zjištěných v sousední sondě č. 1rb/98. Stratigrafie horizontálních vrstev zde byla nově vytvořena, o čem svědčilo několik recentních předmětů umístěných i při dně sondy. V těchto vrstvách se vyskytovaly převážně části cihel, prejzů, čediče a opuky. Z výrazné vrstvy obsahující maltu a zlomky cihel (hl. 10–30 cm) pocházel nález další železné šipky (obr. 6) a železný nůž se dvěma mosaznými nýty (obr. 7). Ve dně sondy se nacházely čtyři zahloubeniny nepravidelného

4) Po odtěžení původních základů zdi a následným (druhotným) zaplněním vzniklé jámy vzniká tzv. negativ základu zdi. Výplň je obvykle tvořena zbylou stavební sutí obsahující zlomky cihel, prejzů, lomového kamene a malty, dále se ve výplni objevují zlomky kostí, keramiky i různé předměty doplněné sem cíleně či samovolnými splachy společně s hlínou a pískem z okolí.

tvaru. Objekt č. 1/01, fazolovitého tvaru, obsahoval zlomky keramiky⁵⁾ ze 13. století, uhlíky a zvířecí kosti. Na rozdíl od sousedních objektů byl bez přítomnosti zlomků cihel a malty.

Úzkou podlouhlou **sondu č. 8/01** jsme umístili západně od S5/00, těsně za plot ohraničující zkoumanou plochu. Tato sonda měla potvrdit pokračování základové jámy zdi, či nalézt její případnou odbočku. V promíšené tmavě hnědé zemině se vyskytl nehluboko pod povrchem kamenný parcelní mezník, včetně jámy pro jeho usazení. Až téměř při dně sondy, v hl. 30 cm, byl patrný zbytek negativu zdi pokračující dále v západním směru (tab. V).⁶⁾

V r. 2002 pokračoval archeologický výzkum v Pardubičkách taktéž uvnitř obvodu sakrálního areálu. Předmětem našeho zájmu se stal SV sektor areálu a dále úsek v linii směřující jižně od JZ opěrného pilíře kostela až k obvodové zdi areálu. Kromě toho se uskutečnila i nová geodetická měření vedená ve snaze znovu označit měřičské body a zkorigovat některé minulé nepřesnosti. Měřičské body byly doplněny železnými hřeby a opatřeny očíslovanými kovovými štítky.⁷⁾

Sonda č. 1/02 měla za úkol prozkoumat plochu mezi opevňujícím příkopem a severní zdí presbytáře kostela a to příčným řezem tohoto úseku vedeným v délce 29 m a šíři 1 m (obr. 8, tab. VI). Bohužel, také zde bylo záhy shledáno, že v celé délce sondy došlo v minulosti mechanizací k poškození původních souvrství až do hloubky 70 cm. Část jižní třetiny délky sondy byla zničena již během výstavby domu č. p. 12. Ve zbývajícím

5) Jedná se o zlomky keramiky z běžně používaných kuchyňských nádob charakteristického typu pro 13. století, zastoupené na celé ploše (díků existenci vsi) v mnohatisícovém počtu. Tato keramika se promítá do většiny dalších mladších objektů, největší její koncentrace je však v původních dochovaných sídlištních vrstvách a objektech. Mladší zlomky keramiky se zde nacházejí již podstatně méně. Více k charakteristice nalezené keramiky včetně profilace okrajů nádob např. *Čurda 1999*, s. 32–33 aj.

6) Kromě nálezů obsažených v jednotlivých popisovaných objektech se archeologický materiál nacházel v sondách i mimo tyto zjištěné objekty. Vyskytoval se rozptýleně v typických navážkách, ale i v zemině tvořené obvykle tmavě hnědou písčitou vrstvou o mocnosti 5–30 cm, uloženou mezi svrchním drnem a rostlým světlým písčitém podložím (v západní části plochy, po hluboké skrývce uloženou i mělčeji). Nacházený materiál představují běžně zlomky keramiky ze 13.–16. století, včetně novodobých skleněných střepů, hřebíků a dalších předmětů.

7) Geodetická měření byla nejprve prováděna teodolitem Theo 20 a vynášena na karuselu od firmy Haag-Streit, později teodolitem Topcon CTS-2. Jako bod 0 byl použit střed prahu kostela sv. Jiljí.

severní části se pod nově vytvořeným souvrstvím s výskytem recentních nálezů nacházely tři kruhové objekty s šedočernou tmavou výplní obsahující zlomky keramiky z 13. století a zvířecí kosti. Severní konec sondy zachytil v kolmém směru hranu a okraj svažující se stěny příkopu.

Mezi jižním okrajem sondy č. 1/02 a druhým sektorem odkrytým v roce 1993 jsme vytyčili **sondu č. 2/02**. V tomto místě se podle symetrie umístění vnějších opěrných pilířů presbytáře kostela měl nacházet čtvrtý opěrný pilíř. V sondě o rozměrech 4,5 x 4 m, pod vrstvami s obsahem současných předmětů, byla v hloubce 80 cm shledána nepravidelně okrouhlá jáma zahloubená do okolního dna o 30 cm hlouběji. Při jejím východním okraji se nacházel kvádřík opuky a větší přepálený čedič (obr. 9, tab. VI, VII).

Kolmo na jižní stranu základu vnějšího jihozápadního opěrného pilíře, do prostoru mezi presbytář kostela a následně zbudovaný kamenný klášterní objekt (zkoumaný v roce 1994 a v r. 1998) jsme položili **sondu č. 3/02**. V těchto místech se původně nacházel hřbitov.⁸⁾ Hustá koncentrace hrobů zapříčinila četná narušení starších hrobů hroby mladšími (obr. 10a, b), tab. VIII). Výplň sondy tvořily hrobové zásypy. Pouze na dvou místech se částečně dochovaly zřetelné mezery mezi jednotlivými hroby, tvořené hrázkou světlého písčitého podloží. Drobné zlomky i jednotlivé kosti se objevovaly již z počátku odkryvu hrobových zásypů. Celkově zde bylo identifikováno 12 pochovaných jedinců v hloubce 30–40 cm od současného povrchu. Z nálezů umístěných bezprostředně při skeletech je třeba zmínit dva bronzové kruhy určené jako pozůstatky opaskových přezek. Jeden se nacházel přímo uprostřed na pravé stehenní kosti v hrobu č. 6 (obr. 11), druhý kruh ležel o něco severněji v zásypu téhož hrobu. V jižním profilu sondy, v hrobu č. 13, se při pravém okraji pánve vyskytla v hrobové výbavě železná čepel nože. V homogenních hrobových zásypech se vyskytoval archeologický materiál zastoupený převážně zlomky keramiky, cihel, kovovými předměty a kusem silicitu. Jako anatomickou zajímavost lze uvést tvar a velikost crania skeletu nalezeného v hrobu č. 7/02 (obr. 12 vpravo). Za pozornost u tohoto jedince stojí též anomálie levého obličejového oblouku tvořeného kostmi os zygomaticum a os temporale.

V jižním směru, v prostoru uprostřed kamenných základů obdélného klášterního objektu, jsme pokračovali **sondou č. 4/02**. Zde byly odkryty čtyři části hrobů (obr. 13a, 13b, tab. IX, X).

8) Hřbitov zanikl výstavbou kláštera. Dokladem jsou četná narušení skeletů způsobená hloubením základů. Obnovené pohřby uskutečňované v areálu po zániku kláštera leckdy narušují pohřby starší. Hrobový zásyp v nich obsahuje obvykle více stavebních prvků a materiálu vyskytujících se zde po destrukci staveb.

Archeologický materiál získaný během odkryvu představují především zlomky keramiky, cihel a několik železných hřebíků. Profily sondy lze charakterizovat následovně: Povrch pokrývá drn se šedohnědou tmavou zemínou o mocnosti 10 cm, níže leží světlejší šedá vrstva o mocnosti 5 cm, pod ní je cihlovitá šedohnědá vrstva o mocnosti 5–7 cm (tato vrstva místy nahrazuje předešlé dvě), dále se nachází hnědý písek charakterizovaný jako podorničí a nejnižší vrstvu tvoří světlý žlutý písek. Západní profil sondy tvoří na povrchu drn a šedohnědá zemina (10 cm), pod ní je cihlovitá vrstva, pak hnědý a nejnižší světle žlutý písek.

V ose obou předešlých sond, jako poslední v jižním směru, byla umístěna **sonda č. 5/02** (obr. 14, tab. XI) nacházející se za zdi. Předpokládáme, že se pravděpodobně jednalo o vnější obvodovou zeď kláštera, dříve též charakterizovanou jako zeď hřbitovní (*Sommer 1977*, s. 113–117). V severní části sondy byla zachycena část základové jámy této zdi s drobnými zlomky původního zdiva a s druhotným zásypem. Průzkum základové jámy zdi a určení jejího průběhu bylo zjišťováno v předešlých sezónách výzkumu. Zjištěná stratigrafie vrstev v sondě odpovídala obdobné skladbě západního profilu sondy č. 4/02 s tím, že zcela dominantní byla hnědá podorniční vrstva tvořená hnědým pískem. Získaný materiál představují především zlomky prežzů, cihel, opuky, čediče a malty pocházející v největší koncentraci ze svrchní a druhé až třetí vrstvy. Dále jsou zastoupeny zlomky keramiky a jeden silicit. V profilech Z a V se vyskytovaly tři prohlubně vyplněné tmavší hlinou se zlomky malty, prežzů a cihel. Objekty č. 1 a 2 se nacházely zahloubeny 20 cm ve světlém písku dna, v místě pod zmíněnými prohlubněmi. Objekt č. 1 měl tmavě šedou výplň obsahující zlomky keramiky ze 13. století, objekt č. 2 tvořila pouze tmavá výplň bez nálezů. Objekt č. 3 byla jáma totožná s třetí vrstvou, zahloubená 6 cm do dna.

Při samém okraji návrší, kolmo ke srázu nad řekou Chrudimkou (obr. 15), byla umístěna zjišťovací sonda č. **6a/02**. Jejím cílem byla snaha o nalezení základu zdi poblíž předpokládaného vstupu do areálu. Bohužel se trasa zdi provedenými výkopy nepotvrdila. Odkryté vrstvy představovaly pouze novodobé navážky zeminy tvořené různými typy co do barvy i struktury. Výkop byl prováděn až do hloubky 0,6 m. Vzhledem ke známé hloubce (maximálně do 0,3 m) základové jámy zdi odkryté o několik metrů východněji, bylo od dalšího prohlubování sondy upuštěno. Po ukončení archeologického výzkumu jsem vykopal ještě další sondu (**6b**, 2 m x 0,4 m, hl. 0,5 m) kolmou v severním směru na S6. Výsledné zjištění bylo obdobné, též negativní.

V jižní části východního profilu třetího sektoru (sonda č. 1 z r. 1993) se ve výrazné sídlištní vrstvě vyskytovalo velké množství zlomků kera-

miky. Z těchto míst pochází z r. 1993 starší nález velkého šedého hrnce datovaného do první třetiny 13. století (obr. 16). Vzhledem k nedávnému narušení lokality jsme nyní přistoupili k prozkoumání této pokračující vrstvy (**sonda č. 7/02**) za účelem získání další keramiky. Početný zlomkový keramický materiál (13. století) byl získáván z odkryvu o rozměrech 6 m x 1 m, z dochované vrstvy o mocnosti 30 cm.

V roce 2003 jsme se **sondou č. 1/03** zaměřili nejprve taktéž na okolí místa s bohatou kulturní vrstvou a objekty zjištěnými v roce 1993. Jednalo se o prostor umístěný mezi příkopem, sektorem č. 6/93 a sondou č. 5/99. Zjištěné vrstvy zde byly mělké, o mocnosti 15–20 cm, ve východní části sondy až 30 cm, nacházející se nad světlým písčitém podloží (obr. 17). Včetně několika nálezů mladších a recentních předmětů byly tyto vrstvy nejhojněji zastoupeny zlomky keramiky ze 13. století. Ve střední části sondy, při jejím severním okraji, se nacházela spodní část nepravidelně kruhovitě jámy. Jáma měla průměr 90 cm a odlišovala se o stupeň tmavší výplní od svého okolí (O1/03). Její obsah tvořily zlomky keramiky ze 13. století a jeden střep novověký. Severovýchodní roh sondy vyplňovala obdobná kruhovitá jáma obsahující naopak kromě několika středověkých zlomků keramiky většinou současné předměty.

Hlavní pozornost jsme v roce 2003 věnovali především na prozkoumání bezprostředního okolí zvonice stojící na současném hřbitově v Pardubičkách.⁹⁾

Sondu č. 2/03 jsme umístili delší osou (východ – západ) těsně při jižní vnější stěně osmihranu zvonice (obr. 18). Ve sledované stratigrafii byly na jednotlivých profilech stěn sondy rozlišeny čtyři až osm vrstev. Opticky nejvýraznější vrstvou se jevila vrstva spáleništní o mocnosti 5 cm, ležící v hloubce 20 cm od povrchu, nacházející se v šedohnědých vrstvách.

9) K tomuto rozhodnutí mě přivedly výsledky záchranného archeologického výzkumu z r. 2000, uskutečněného při vnějších základech současného kostela sv. Jiljí, stojícího v blízkosti zvonice. Zjištěná archeologická situace v odkrytých sondách datovala zdejší hroby jako starší než základy kostela (*Čurda 2001*, s. 3–8). Z toho vyplynul předpoklad, že původní kaple sv. Jiljí zmiňovaná k r. 1295 není totožná se současným kostelem. Původní základ kaple mohl zůstat skryt pod současným kostelem nebo se nachází v nejbližším okolí. Vzhledem k hustému rozmístění hrobů i současnému provozu na hřbitově bylo situování našich archeologických sond prostorově značně omezené. Hřbitov v Pardubičkách je umístěn jižně od zkoumaného sakrálního areálu. V SV části hřbitova stojí kostel sv. Jiljí a 12 m západně od něj zvonice. Hřbitov byl rozšiřován ve třech obdobích: Nejstarší část (původně středověkého hřbitova při kapli sv. Jiljí) se rozprostírá kolem kostela sv. Jiljí, mladší část se rozkládá v západní části za zvonicí a nejmladší oddělení hřbitova tvoří jeho jižní spodní část oddělená zídkou.

Archeologický materiál nalezený ve vrstvách zasahujících do hloubky okolo 60 cm představovaly především zlomky cihel a prejzů, několik kusůtek, železné hřeby a zlomky novověké glazované keramiky. Ve východní části sondy se již v hloubce 50 cm promítl výrazný pokles jednotlivých vrstev klesajících východním směrem. Tmavší hnědošedá vrstva nabývala místy od hloubky 80 cm jílovitý charakter. Nálezy zlomků keramiky z těchto míst, z hloubky 75–80 cm, tvoří celkem osm střepů ze 13. století a jeden z 15. století. Největšího zahloubení sondy odkrývané až na rostlé přírodní dno jsme dosáhli v jihovýchodním rohu sondy hloubkou 120 cm. Nepravidelná stupňovitost sklonu svažování tvořila jednotlivé rovnoběžné „prahy“, podélná osa části odkryté prohlubně vedla ve směru SSV–JJZ. V této hloubce při dně se nevyskytly žádné nálezy (tab. XII).

V těsné blízkosti zvonice při její východní straně, bezprostředně před vchodovými dveřmi do zvonice, byla vytyčena **sonda č. 3/03** (obr. 19). Svrchních pět až šest šedohnědých vrstev obsahovalo několik drobných kusů cihel, malty, zlomky skla, kostí, hřebíky a zlomky novověké keramiky (15.–17. století). Od tmavší šedohnědé vrstvy uložené v hloubce 60 cm (až do 130 cm) od povrchu se vyskytoval především větší počet zlomků prejzů, poměrně méně bylo zlomků keramiky (15.–16. století). V hloubce 150 cm se počínaly rýsovat hrobové jámy patrné až těsně nad skelety. Jednalo se o tři části koster (dlouhé kosti dolních končetin a lebku) uložené v ose východ – západ, hlavou k západu (hroby č. H1/03 – H4/03). Z rozhraní nadložní vrstvy a hrobové jámy pochází jeden zlomek cihly či mazanice. Pod hroby č. H1/03 a H2/03 se nacházelo zřetelné písčité podloží, z výplně hrobů se dochovaly tři železné hřebíky. V hrobech č. H3/03 a H4/03 byly při dně sondy znatelné obdélné hrobové jámy s tmavou výplní (tab. XIII).

Výrazné svahovité zahloubení dna při východním okraji sondy č. S2/03 nás přimělo vytyčit v její blízkosti **sondu S4/03** s podélnou osou v jižním směru (obr. 20). Odkryv pod svrchním drnem a vrstvičkou recentní antuky charakterizovala šedohnědá vrstva (místy až do 80 cm), ve které se (stejně jako na jiných místech hřbitova) promítla v hloubce asi 20 cm pod povrchem výrazná černá spáleništní vrstva bez datovacího materiálu. V šedohnědé vrstvě zde byla zastoupena menší koncentrace zlomků cihel a prejzů než v S3/03. Dále jsme v této vrstvě našli zlomky kostí, želez, keramiky (13.–14. století), čediče a plochý opálený kus opuky.

V západním profilu při JZ rohu se v hloubce 80 cm objevila nápadně tmavá vrstva s větším množstvím uhlíků, přepáleným křemencem, dvěma kvádríky čediče a drobnými střepy (13.–14. století). Nižle uložené vrstvy

měly spíše písčité charakter a místy působily dojmem přírodního podloží. Poměrně vzácně se zde nacházela drobná zrna cihel, uhlíky, zlomky kůstek, čediče a keramiky (převážně 13. století). Od hloubky 60 a 80 cm (tmavší a světlejší šedohnědá vrstva) se na severním a jižním profilu kolmých stěn sondy projevil strmý pokles vrstev (v jižním profilu sklon západním směrem, v severním profilu směrem východním (tab. XIV, XV). Úhlopříčně sondou, v ose mezi jejím JZ a SV rohem, vedlo hrotité zahloubení jílovitého dna (hloubka 150–155 cm). Z hloubky 150 cm při JZ rohu pochází nález zlomku okraje nádoby (tab. XXIV 1a) a zlomek hraněného dna. Z protilehlého SV rohu sondy z hloubky 150–155 cm se dochoval fragment hrnku (tab. XXIV 1b).¹⁰⁾

Prostor mezi posledním řezem příkopem Ř5/93 (hloubeným v roce 1993 na ploše klášterišť, severně od současného hřbitova) a zvonící jsme zkoumali pomocí **sondy č. 5/03** (obr. 21). Umístili jsme ji vně hřbitova, delší osou V–Z ve vzdálenosti 90 cm od rovnoběžné hřbitovní zdi, 13,30 m západně od vchodu na hřbitov. Měla rozměry 300 x 100 cm. Sled odkrývaných vrstev tvořilo převážně v jižní části sondy střídání šedohnědých hlinitých vrstev obsahujících kusy malty a zlomky cihel s úzkými proužky vrstev malty a cihel, jílu a oblázků. Klesající směr zjištěných spodních vrstev byl odkryt ve východní části sondy až na písčité podloží v délce 180 cm. Zbývající západní část sondy zůstala oddělena kolmým schodem a odkryta v délce 120 cm pouze do hloubky 140 cm. Sklon klesajícího dna sondy nebyl plynulý, nýbrž vykazoval změnu příkrostiti poklesu ve dvou rovnoběžných schodovitých stupních. Hrany těchto stupňů směřovaly v ose J–S (obr. 22, tab. XVI, XVII). Z hloubky 20–80 cm pocházejí kusy prejzů, čediče, zvířecí kosti a zlomky keramiky z 13.–16. století. Pod těmito téměř vodorovnými vrstvami s hrubou příměsí stavebních prvků ležely vrstvy jemnější struktury, hnědších odstínů a více písčitého charakteru. Opět působily prvním dojmem jako rostlé přírodní podloží. Výskyt archeologického materiálu zde byl v menším zastoupení. (Např. vrstva jemnější šedohnědá z hloubky 90–105 cm obsahovala zlomek kůstky a zlomky keramiky z 13. a 17. století. Ve vrstvě šedohnědé až světlejší písčité hnědošedé, hloubka 120–140 cm, se našly zlomky cihel, kostí, hrudky vápna, malty, zvířecí

10) Nádoba má mírně kónické tělo zdobené v horní části šroubovicí. Válcovité hrdlo nasedá ostrou profilací a přechází v mírně šikmý, téměř kolmý okraj s náznakem okruží, ukončený vodorovnou ploškou. Fragment je hnědý až tmavě šedohnědý s tmavšími odstíny uvnitř. Materiál tvoří oxidačně vypálená hlína s makroskopickým ostřivem a slídou, zrna do 1 mm, původ z období přelomu 13./14. století.

kosti, uhlíky, zlomky keramiky ze 13.–14. století. Z šedohnědé vrstvy v hloubce 170 cm pocházejí dva zlomky keramiky ze 13.–14. století a hrudka strusky).

Průzkum plochy v těsné blízkosti klášteru měla zajistit sonda č. **S6/03** položená ve vojenském prostoru, v kolmém západním směru od hřbitovní zdi (obr. 23). Tato část vojenského prostoru je velmi hustě zarostlá náletovými dřevinami, jejichž kořenový systém komplikoval terénní práce. Všechny odkrývané vrstvy byly jílovitého charakteru, vyschlé a značně tvrdé. Vznikly navážkou uloženou zde za účelem zarovnění sklonu a nerovností původního terénu. Svrchní drn a tmavá šedohnědá vrstva byly ukryty zčásti pod cihlami a kameny. Tyto vrstvy obsahovaly převážně recentní předměty (hloubka do 10 cm). Šedá jílovitá vrstva pod ní obsahovala malé množství drobných zlomků cihel (hloubka 10–20 cm). Spodnější šedohnědá jílovitá vrstva obsahovala kromě současných předmětů a drobných kousků cihel též zlomky středověké keramiky (hloubka 20–45 cm). Další vrstva dosahovala hloubky 60 cm a její jílovitý materiál obsahoval velké množství zbytků perleti s otvory po vyřezaných knoflíčích i několik perleťových knoflíků. Jednalo se nejspíše o odpad z nedaleko provozované manufakturní výroby. Pod touto vrstvou se nachází jílovitá vrstva s opukou a oblázky, její odkryv byl zahájen pouze v jednom místě (západní okraj sondy, hloubka 65 cm, nález zlomku výdutě nádoby zdobený šroubovicí). Odkryv díky celkové náročnosti a z kapacitních důvodů nedosáhl až na dno, na prokazatelně přírodně utvářenou vrstvu.

Terénní fáze archeologického výzkumu v Pardubičkách směřovala i v roce 2004 do míst současného hřbitova. Loňská archeologická zjištění (zahlobení v S2/03, S5/03 a s hrotitým dnem ve tvaru „V“ v sondě č. 4/03) zde nastolila eventualitu nově zjištěné trasy příkopu. (Na jižní straně zvonice se průběh příkopu v ose ve směru S–J stáčí západně, severně za hřbitovní zdí navazuje na příkop opevňující klášter.) Snahou letošního výzkumu bylo zaměřením se na místa v předpokládaném prostoru kdysi chráněném příkopem. Malé sondy mohly být vytyčovány se značným omezením pouze do prostoru hřbitovních cest.

První dvě sondy (**S1/04**, **S2/04**) jsme umístili do SZ rohu hřbitova, rovnoběžně s cestou i severní hřbitovní zdí (osa V–Z, obr. 24). Jednalo se o sondy velmi mělké a chudé, co se týče archeologických nálezů. Povrch sondy **S1/04** tvořil travnatý drn a hnědá hlinitá zemina pokračující v JV rohu až do hloubky 12 cm, pod ní následovala vrstva antuky o maximální mocnosti 4 cm, níže pokračovala opět hnědá hlinitá vrstva v rozsahu do 10 cm nad výraznou černou spáleništní, maximálně až 4 cm mocnou

vrstvou. Pod ní ležela světlejší hlinitopísčítá hlína tvořící pruh do 7 cm a nejnižše, v hloubce asi 35 cm, se nacházelo dno sondy, tvořené světlým pískem rostlého podloží. Jižní profil sondy byl vyšší vzhledem k blízkosti hrobových násypů, nejmenší hloubku měla sonda v SZ rohu, největší v JV rohu (obr. 25). Vrstvy obsahovaly pouze drobné recentní nálezy, ve spáleništní vrstvě se kromě uhlíků našly spečené kusy škváry. Kromě drobných zlomků cihel obsahovala nejhlubší vrstva pět zlomků keramiky včetně šikmého mírně rozšířeného okraje nádoby ze 13. století, zdobeného dvojitou vlnicí. Písčité dno bylo rovné, vrstvy téměř rovnoběžné, povrch tvarovaný úpravami hřbitova.

O 9 m východněji byla vyměřena sonda **S2/04**, ve které byla zjištěna obdobná situace jako v sondě předešlé, včetně zvýšeného terénu na straně přilehlé k hrobům. Nejspodnější vrstva a písčité světlé dno sondy byly ve východní polovině prostoupeny několika kořeny. Kromě nálezů současných předmětů a drobných zlomků cihel se v nejhlubší vrstvě vyskytly dva středověké a jeden novověký zlomek keramiky.

Místo pro další sondy (S3/04, S4/04, S5/04 a S6/04) jsme zvolili v jižnější části hřbitova, v uličce kolmé na osu sond předešlých (obr. 26). Jako první zde byly zahájeny práce na **sondě č. 3/04** (následně rozšířené do S5/04). Již nehluboko pod povrchem, pod svrchní vrstvou trávniho drnu a hnědé hlíny, se vyskytovalo větší množství cihlových zlomků a zlomků keramiky. Při jižním okraji sondy v hloubce 15–20 cm tvořily kusy cihel nápadný shluk, u JZ rohu sondy ležely obdobně koncentrovány zlomky desek opuky. Přimo v JZ rohu sondy se v této hloubce vyskytl zlomek okraje nádoby ze 13. století (tab. XXV 2a).¹¹⁾ Sonda byla odkrývána po vrstvách až na rostlý písčité a písčitojílovitý terén s oblázky. Při jižním okraji sondy bylo patrné naklonění vrstev směrem jižním. V této a zvláště v části u JZ rohu se vyskytovalo větší množství zlomkového keramického materiálu. Vzhledem k hlubokému svažování odkrývaných vrstev jsme přistoupili k rozšíření sondy jižním směrem (= **S5/04**, nejprve s kontrolním blokem mezi oběma sondami, následně došlo k propojení obou sond). V nově odkryté sondě S5/04 byla shledána zrcadlová situace sondy protilehlé. Prudce svažující se vrstvy tvořily příkop ve tvaru „V“ s hrotitým dnem, zachycený v mírně šikmém příčném řezu (osa průběhu příkopu V–Z, obr. 27, 28, tab. XVIII,

11) Větší hrnec vejčitého tvaru, na horní části výdutě zdobený rýhami rovnoběžných čar šroubovice. Okraj nádoby je šikmý vně, ukončený svislou ploškou z vnitřní strany, s odsazením pro pokličku (po rozšíření sondy S3/04 = obj. O1/04.

XIX, XX). Vrstvy zánikového horizontu příkopu, zbarvené od odstínů tmavě šedé přes hnědou k žluté, obsahovaly nestejněmý výskyt zlomků keramiky (z hloubky 60–80 cm v tab. XXV 3a, z hloubky 80–90 cm v tab. XXV 3b), cihel, zvířecích kostí a čediče.

Velká koncentrace archeologického materiálu se nacházela uprostřed příkopu při západním okraji sondy. Zde se v šíři příkopu, v hloubce 10–45 cm, nalézal výrazný objekt **O1/04**, jáma obsahující tmavou šedohnědou zeminu s velkým množstvím zlomků keramiky (tab. XXIV 2, XXV 2b). Z tohoto důvodu byla tato část sondy rozšířena ještě i v západním směru.

V jižním směru pokračování hřbitovní uličky (ve směru podélné osy předešlých sond) jsme umístili **sondu č. 4/04**. Tato sonda byla velmi mělká, téměř bez nálezů s chudou stratigrafií. (Drn a hlinitá zemina 7–8 cm, spáleništní 4 cm, světlá hlinitopísčítá 7–10 cm, rostlé dno tvořila světlá jílovitopísčítá zemina s oblázky). Jediným nálezem jsou dva zlomky cihel z hloubky 15 cm. Z důvodu vyhledání eventuálních hlubších překrytých vrstev jsme prohloubily plochu dna ještě o 25 cm, ale bez pozitivního výsledku).

Položením **sondy č. 6/04** (s obdobným výsledkem, obr. 29) jsme zakončili řadu zjišťovacích výkopů směřujících ke středové části mladšího oddělení hřbitova v Pardubičkách. (Také zde svrchní drn a šedohnědá hlinitá vrstva zasahovala do hloubky 5–20 cm od povrchu. Těsně pod ní se místy objevovala slabá vrstva antuky a kromě východního profilu i spáleništní vrstva o mocnosti 5 cm. Ve východním profilu se vyskytla vrstva tmavě šedohnědá s kousky škváry a cihel. Hluběji ležela vrstva světle šedohnědá 10–20 cm a nad jílovitým dnem vrstva jílovitopísčítá o průměrné mocnosti 10 cm. Kromě kousků skel a želez z 19.–20. století pochází z poslední vrstvy z hloubky 40–50 cm zlomek kovaného hřebíku a několik drobných kousků cihel vypálených do hnědých odstínů).

Návrat do prostoru nejstarší části hřbitova, mezi kostel sv. Jiljí a zvonici, se uskutečnil pomocí **sondy č. 7/04**. V ní se pod travním drnem a tmavou hnědošedou zeminou vyskytovala světlá hnědošedá vrstva obsahující zrna malty a cihel, železné hřebíky, zlomky lidských kostí a střep (hloubka 20–30 cm, 15. století). Ve stěně východního profilu se v hloubce 55–75 cm projevila nepříliš výrazným tmavším zbarvením jáma obsahující pouze zlomek lidské kosti a tři železné hřebíky. Materiál ze světlé hnědošedé vrstvy zasahující až do hloubky 80 cm představují zlomky keramiky ze 13.–15. století, zlomky prejzů, cihel, dále kovy – převážně hřebíky, ale i část železné šipky. V hloubce 95–115 cm, v zásypu hrobové jámy bez výraznějšího rozdílu odstínu zbarvení, ležela hlavou k západu v ose JZZ–SVV kostra č. 1. Pod skeletem byl nalezen zlomek prejzu, cihly a dva zlomky keramiky (15.–16. století). Dalším odkryvem se projevily hlubší hrobové

jámy a části koster v rozmezí hloubky 120–150 cm. Kromě kostry v hrobu č. 6/04, zachycené taktéž v ose JZZ–SVV, ležely skelety hlavou k západu v přímém směru Z–V. Hrob č. 5/04 prezentovala část dolní končetiny, v JV rohu sondy jsme odkryli část dřevěné rakve v hrobu č. 4/04. Získaného archeologického materiálu není mnoho. Pochází buď z bezprostřední blízkosti skeletů nebo z okrajů hrobových jam. Z rozhraní při hrobu č. 2, z hloubky 90 cm, jsme získali dva zlomky keramiky (13. a 15. stol.) a z hrobu z hloubky 110–120 cm pět drobných zlomků keramiky (13.–15. století). Další archeologický materiál byl obdobný. V části hrobu č. 5, v hloubce 110 a 125 cm, ležely střepy z výdutí nádob datovatelné do 14. století, z hrobu č. 3, z hloubky 120 cm, jsme vyzvedli zlomky cihel a prejšu se dvěma zlomky nádob ze 13. století. O 20 cm hlouběji ležel zlomek stejného stáří s velmi hrubým vnitřním povrchem. Nejnižší uložení jsme zaznamenali u hrobu č. 6, s drobnými zlomky keramiky (13.–15. století), obsahujícího též kusy malty a cihel (obr. 30, tab. XXI, XXII).¹²⁾

Z důvodu ověření minulého geodetického měření jsme přistoupili k obnově části řezu příkopem v prostoru klášterišť, v místě bývalé sondy č. 4/99 (poblíž řezu příkopem č. 5/94). Západní část příkopu byla nyní vyhloubena v původní délce řezu příkopem, ale jen v šíři 50 cm, v hloubce kopírující dno příkopu. Odkrytá část příkopu byla znovu zaměřena a porovnána s body předcházejícího měření.

V září roku 2005 se uskutečnila podél obvodu oploceného klášterišť výstavba cyklistické stezky včetně umístění lamp veřejného osvětlení. Během úpravy terénu v trase stezky nebyly shledány žádné archeologické nálezy. Ve výkopu vyhloubeném bagrem (šíře 30 cm, hloubka 80 cm) pro kabel elektrického osvětlení stezky, vedeným podél hrany srázu nad Chrudimkou západně od okraje stezky a ve výkopu umístěném podél hřbitovní zdi severně od stezky, se nálezy vyskytly.

V počátečním úseku výkopu (ve směru od severu) poblíž nemocnice byly bagrem vyneseny na povrch drobné zlomky pravěké keramiky. Jednalo se o nález pocházející ze dvou při sobě umístěných míst (**O1/05**, **O2/05**), ze dna výkopu tvořeného hnědým jemným pískem. Profilace objektu ve stěnách úzkého výkopu však nebyla patrná (obr. 31).

V další části výkopu pro elektrický kabel, nacházející se v místě poblíž předpokládaného vyústění severní trasy příkopu, se v profilu stěn výkopu v délce 5 m vyskytovala zvýšená koncentrace zlomků cihel, opuky a uhlíků (**O3/05**).

12) Výskyt keramiky pocházející ze 14.–15. století je i zde v menším poměru k výskytu keramiky ze 13. století.

Obě protilehlé stěny tvořící profil výkopu pro elektrický kabel se v místě poblíž sondy č. 8/01 taktéž odlišovaly od svého nejbližšího okolí (**O4/05**). Bylo zde zřetelně patrné bohatší zastoupení zlomků čediče a dalšího stavebního materiálu, včetně zlomku středověké keramiky. Obdobná situace (**O5/05**) se vyskytla v profilu stěny výkopu proti bývalé sondě S2a/98 (obr. 32, tab. XXIII).

Poslední nálezy z výkopu pro elektrický kabel (**O6/05**, **O7/05**) představují dva fragmenty pískovcových architektonických prvků (obr. 33, 34). Byly nalezeny v hloubce 70 cm v zásypu trasy příkopu severně od S5/03 (obr. 35). Jsou ze žlutozeleného pískovce drobné zrnitosti a mají rozměry 45 cm x 30 cm a 40 cm x 32 cm. Může se jednat o část soklu a římsy z interiéru kostela (lettner?), ale dosud fragmenty nebyly odborně zkoumány.

Shrnutí poznatků z let 2001–2005

Navázáním pokračujícího výzkumu v roce 2001 v místě předpokládaného rajského dvora se nám podařilo najít pozůstatky základové jámy zdi vymežující vnitřní prostor dvora. Ploché desky znělce odkryté v sondě č. 1/01 lze považovat za fragment dlažby. Pokračování negativu základu zdi směřující dále západním směrem (zachyceného již v r. 2000 sondou č. 6) jsme zjistili vně současného oplocení v S8/01. Předpokládáme, že prostor mezi stavebními objekty kláštera a kostela a hranou svahu nad Chrudimkou byl nevelký. Vstup do areálu je zvažován nejspíše v jeho JZ okraji. Prokázání existence cisterny v centru dvora se nepodařilo. Ve zkoumaném prostoru rajského dvora se dochovala malá koncentrace hrobů náležících do druhé etapy pohřbívání (15. století). Tato část areálu (i východně položená S7/01) byla z hlediska archeologie v minulosti silně zasažena mladšími terénními zásahy. Četný výskyt prejzů, cihel, stavebního kamene a malty obsažených v některých objektech lze považovat za pozůstatky ze staveb kláštera.

Etapa archeologického výzkumu v roce 2002 přinesla mimo jiné poznatky i z protilehlého severovýchodního sektoru areálu. Zde se pod novověkými poškozenými vrstvami, až ve spodní části sondy, vyskytly sídlištní objekty tvořené pozůstatky kruhovitých jam se zlomky keramiky z 13. století a zvířecími kostmi (bez výskytu hrobů). Až sem dosahovala svým severním okrajem ves Pardubice v průběhu 13. století.

Výstavba kostela měla více stavebních etap. Do jedné z jeho časných etap patří přizdění opěrných pilířů k vnější zdi presbytáře. Jáma oválného tvaru v předpokládaném místě základu dalšího z pilířů (S2/02) tuto domněnku potvrdila. Jedná se o jámu pro základ archeologicky zjištěného pátého opěrného pilíře. (Pozůstatek šestého pilíře zpevňujícího severovýchodní nároží obdélného presbytáře zanikl nejspíše při výstavbě domu č. p. 12.)

Prostor mezi presbytářem a jižní obvodovou zdí areálu sloužil, v období po přemístění vsi a před zastavěním pozdějšími klášterními objekty, jako hřbitov. Velká koncentrace hrobů se zde zvyšovala přibližováním ke kostelní zdi. Za obvodovou zdí kláštera se hroby nevyskytly, starší sídlištní objekty zde však nadále pokračovaly. Některé hroby obsahovaly milodary ukládané do země společně s nebožtíky. Jedná se o různé předměty (mince, zlomek hřebenu, klíč a např. nůž získaný v r. 2002 z hrobu č. 13/02). Zde též nalezený silicit sloužil původně nejspíš jako součást křesadla.

Pruh okraje plochy nacházející se bezprostředně nad srázem svažujícím se k řece Chrudimce je tvořen v místech podél západního okraje areálu navážkami různého stáří. Toto zjištění zde nastolily sondy vykopané až do hloubky 80 cm.

Odkryvem SZ části areálu jsme v r. 2003 opět o něco upřesnili rozsah původního středověkého vesnického sídliště a prozkoumali úsek plochy v blízkosti bohatých archeologických objektů zjišťovaných zde v roce 1993 (nález nístěje druhé pece a jámy s velkým množstvím zlomků keramiky).

Stěžejní zjištění přinesly sondy vyměřené u zvonice na současném hřbitově (č. 2/03 a 4/03) a při severním okraji hřbitovní zdi (S5/03). Tyto sondy zachytily původní průběh trasy opevňujícího příkopu. Podle dosavadního předpokladu opevňoval příkop pouze sakrální areál a stáčel se jihozápadně a následně západně za posledními kamennými zdmi kláštera (v místech současného chodníku podél vnější severní hřbitovní zdi). Nyní lze nově do opevnění zahrnout i prostor v SZ sektoru současného hřbitova, tedy část vsi Pardubic, ležící jižně od zjištěného sakrálního areálu. Příkop zanikal zasypáváním po změně obvodového rozsahu vsi. Čas jeho zániku datují četné zlomky keramických nádob ze 13. století, jeden fragment ze 14. století a další nálezy získané z různých částí a hloubek zásypu příkopu.

Sonda č. 3/03 zmapovala terén východně od osy příkopu, těsně pod vchodem do zvonice. Zde jsou nejstarší dochované čtyři hroby zapuštěné do rostlého pískového podloží v hloubce 150 cm. Pravděpodobně náležejí k původnímu hřbitovu u sv. Jiljí. Absence kompletních hrobových jam, patrných zde pouze těsně nad částmi koster, svědčí o pozdějších zemních zásazích způsobených dalším pohřbíváním. Vrstvy s obsahem zlomků stavebního materiálu, především s kusy prejzů, jsou dokladem přítomnosti destruovaných staveb z bezprostředního okolí.

V nedokončené sondě č. 6/03 se nám zatím nepodařilo odkrýt rozsah a tvar horizontu tvořícího původní okraj svahu nad řekou Chrudimkou. Zjištěné mocné navážky dokumentují celkové navýšení, zarovnění a zřejmě i rozšíření tohoto území.

V r. 2004 se archeologický výzkum zaměřil především na průzkum SZ části současného hřbitova v Pardubičkách.

Sondy č. 1/04, 2/04, 4/04 a 6/04 přinesly opět doklady o mohutných proměnách tohoto místa v minulosti. Skrývka zeminy a další úpravy terénu zlikvidovaly všechny nehluboké původní historické vrstvy v rozsahu ornice a podorničí až na přírodní písčité podloží. Zjištěné současné navážky zřejmě souvisejí s úpravou svrchní plochy během budování současného hřbitova. Především antuková vrstva, stejně jako o něco starší škvárová navážka tvořily kdysi nejspíše povrch hřbitovních chodníků. Přesto i sem zasahoval okraj bývalé vesnice Pardubice.¹³⁾ Dokladem osídlení jsou nálezy vyzvednuté v r. 2003 a 2004, především ze zásypu zaniklého příkopu. Příkop procházející pod zvonící nejprve v JJZ směru se následně stáčí JZ a západně. Na základě datování velkého množství keramiky v něm obsažené, lze zánikový horizont příkopu stanovit nejspíše do období okolo přelomu 13.–14. století. (Keramika ze 13. století představuje hlavní výplň jeho zánikových vrstev v S3/04 a S5/04 včetně mělké jámy pod povrchem označené jako objekt 1/04.). Vedle keramiky se ve výplni příkopu objevovaly kusy cihel, opuky, zvířecích kostí a zlomky čediče.

Rozměry šířky a hloubky příkopu dochovaného na hřbitově jsou menší, tvar dna je jiný (hrotitý), stejně jako jeho zániknutí je časnější než příkopu dochovaného v areálu klášteru (velký, vanovité dno, zánik v 15. století). Tyto skutečnosti zřejmě souvisejí s vývojem lokality a přeměnou její severní části na místo sloužící funkci sakrální (kostel, hřbitov → klášter). Důsledkem těchto změn byl posun vesnice vně za hranici příkopu. Ztráta významu příkopu vedla k jeho zániku zasypáním. Lze tedy předpokládat existenci delšího příkopu opevňujícího původně rozsah celé vesnice, tzn. v místě současného hřbitova i v místě severně od něj. Později byla pouze pro účel opevnění sakrálního areálu využita zbylá severnější část dochovaného příkopu. Zda příkop nově existoval též v jeho jižní a jihozápadní části (nyní zmenšené opevněné plochy), či zda v těchto místech obrannou funkci plnily jen obvodové klášterní zdi, nelze doložit.¹⁴⁾

13) Během hloubení nových hrobů při rozšiřování hřbitova po roce 1906 byly v prostoru západně a jihozápadně od průčelí kostela sv. Jiljí též vyzvednuty nálezy keramiky ze 13. století. (*Sommer 1977*, s. 115; archeologická sbírka VČM Pardubice). Situace ještě před rozšířením mladší části hřbitova je zachycena na obr. 36 (*Rosůlek 1909–1926*, s. 572, foto od J. Chmelíka).

14) Tato teorie je stanovena díky zjištěvané trase příkopu, četnému datovacímu materiálu získanému z příkopu i poměrně velkému počtu sond vyhloubených v minulosti v prostoru areálu. Zmiňovanou otázku odbočky příkopu, resp. jeho J a JZ zkrácené mladší trasy, se z technických důvodů ověřit nepodařilo.

Sonda č. 7/04 zasáhla opět do hřbitova v okolí kostela sv. Jiljí, kde potvrdila vícečetná pohřbívání do jednotlivých hrobů uskutečňovaná v chronologické následnosti a probíhající na mnoha místech této části hřbitova až do dnes. Situace zde získané v rámci jednotlivých vyhloubených sond svědčí o ploše komplexně vyplněné hroby v průběhu dlouhodobého, různě intenzivního a možná i na čas přerušeno pohřbívání.

Na základě zjištění získaného v r. 2005 z výkopu pro elektrický kabel vedený při hraně srázu nad Chrudimkou od nemocnice až ke hřbitovu, můžeme v těchto místech odvozovat původní tvar terénu. Zdá se, že okraj srázu nebyl všude pravidelně zarovnaný a ani stejně vysoký jako dnes. Zatímco v severní polovině výkopu, blíže k nemocnici, můžeme dvouvrství světlejšího a tmavšího písku považovat za přírodní původní terén, jižní polovina směrem ke hřbitovu byla upravena jako navážka. Obsah sledovaného výkopu zde vedle jílovitých a písčitých hlín tvoří drobné zlomky stavebního materiálu včetně kusů čediče a opuky. Z dolní části objektu č. 4/05 pochází zlomek okraje středověké nádoby. Původ navážky zde můžeme přisuzovat poslední etapě dostavby areálu, spíše však následným mladším terénním úpravám.

Vzhledem k pozdějšímu důkladnému odtěžení a druhotnému použití zdiva ze zaniklých budov se většina fragmentů architektonických prvků dochovala v zásypu opevňujícího příkopu. Z výkopu pro kabel elektrického osvětlení přetínajícího výplň zaniklého příkopu pocházejí i oba poslední nalezené opracované pískovce.

LITERATURA:

- BOHÁČ, Z. 1972: *Patrocinia románských kostelů v Čechách*, Historická geografie 8, s. 31–52.
- ČERNÝ, J. 2007: *Otazníky nad počátky Pardubic*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka, 7–8, s. 151–158.
- ČURDA, T. 1994a: *Archeologický výzkum v Pardubičkách*, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 20, s. 96–100.
- 1994b: *Pardubické noviny* z 21.12., s. 9.
- 1995: *Pardubičky a nové výsledky archeologického výzkumu*, mim. č. Zpráv Klubu přátel Pardubicka, s. 7–13.
- 1996: *Zjištění sakrálního areálu v Pardubičkách*, *Archaeologia historica* 21, s. 87–91.
- 1997: *K upřesnění polohy cyriacké kanonie u sv. Bartoloměje*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 9–10, s. 233–237.
- 1998: *Nemovitá kulturní památka v Pardubičkách – konec ničení archeologické lokality*, Výroční zpráva za rok 1997 Památkového ústavu v Pardubicích, s. 120–125.
- 1999: *Středověké osídlení v Pardubičkách z pohledu archeologie*, Východočeský sborník historický 8, s. 23–63.
- 2000a: *Stručná zpráva o dvou posledních sezónách archeologického výzkumu v Pardubičkách*, Výroční zpráva za rok 1999 Památkového ústavu v Pardubicích, s. 172–183.
- 2000b: *Zpráva o pokračování archeologického výzkumu v Pardubičkách*, Vč. sborník historický 9, s. 161–188.
- DEMEK, J. 1965: *Geomorfologie českých zemí*, Praha.
- DIVIŠ, V. 1917: *Památky Pardubic a okolí*, Pardubice, s. 132.
- 1929: *Památné kameny v Pardubičkách*, Štít, roč. XXIII, č. 38, ze dne 19.9.
- DOUBRAVA, V. 1984: *Kunětická hora a projevy vulkanismu v okolí Pardubic*. Zprávy Klubu přátel Pardubicka 3–4, s.56–61.
- 1985: *Z čeho se stavělo v Pardubicích nejdříve?* Zprávy KPP 1–2, s. 19–20.
- 1986: *Stavební vývoj Pardubic do roku 1850*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka XXI – 11/12, s. 244–250.
- HLEDÍKOVÁ, Z. 1984: *Řád křížovníků s červeným srdcem ve středověku*, Sborník prací vč. archivů 5, s. 209–235.
- JEŽEK, M. 1995: *Výzkum v Pardubickém chrámu sv. Bartoloměje*, Zpravodaj muzea v Hradci Králové 21, s. 92–112.
- 1996a: *O poloze vsi „Pordobic“*, Vč. sborník historický 5, s. 15–28.

- 1996b: *Příspěvek k poznání průběhu stavby gotického kostela*, Sborník Společnosti přátel starožitností 4, Praha, s. 147–152.
- 1996c: *Pardubické kostely jako svědectví o vývoji města*, *Archaeologia historica* 21, Praha, s. 43–56
- 1997: *Poznámka k „poznámkám“*, Vč. sborník historický 6, s. 121–137.
- KOTYK, J. 1982: *Náhrobníky Arnošta a Adličky ze Staré v Pardubičkách*, Zprávy Klubu přátel Pardubicka, s. 111–117.
- KUČA, K. 2002: *Města a městečka v Čechách na Moravě a ve Slezsku*, V. díl, Par–Pra, Praha.
- LÜSSNER, M. 1857: *Archeologické zprávy z Chrudimska*, Památky archeologické II, s. 231–2.
- MELICHAROVÁ, J., VINAŘ, J. 1948: *Kostel sv. Jiljí v Pardubičkách*, Pardubicko, s. 48–49.
- ROSŮLEK, F. K. a kol. 1909–1926: *Pardubicko, Holicko, Přeloučsko III*.
- SAKAŘ, J. 1920: *Dějiny Pardubic nad Labem*, Pardubice.
- SEMONSKÝ, J. 1940: *Dějiny filiálního kostela sv. Jiljí v Pardubičkách*, Pardubické kostely a památky, s. 18–29.
- SOMMER, P. 1977: *Výsledky archeologického výzkumu v Pardubičkách*, Středověká archeologie a studium počátků měst, Praha, s. 113–117.
- SVÁTEK, J. 1970: *Organizace řeholních institucí v českých zemích a péče o jejich archivy*, Sborník archivních prací 20, příloha 2. čísla, s. 503–624.
- SWIECHOWSKI, Z. 1955: *Architektura na Slasku do polowy XIII. wieku*, Warszawa.
- ŠEBEK, F. 1970: *Nález moravského denáru z Pardubic*, NumSB XI, s. 180–181.
- 1974: *Numismatické zajímavosti*, Zprávy klubu přátel Pardubicka IX/6, Pardubice, s. 12–13.
- 1985: *První etapa výzkumu u presbytáře kostela sv. Bartoloměje v Pardubicích*, Zpravodaj KMVČ – spol. vědy XII/1, s. 113–119.
- 1990a: *Dějiny Pardubic I*, Pardubice.
- 1990b: *Listina Arnošta z Hostýně z r. 1332 pro pardubické cyriaky*, Informační zpravodaj Klubu přátel pardubického muzea a Historického klubu – pobočka Pardubice 1–3, s. 1–5.
- 1991: *Kostel sv. Václava na Chlumku u Pardubic v listině z roku 1295*, Vč. sborník historický 1, s. 3–12.
- 1992: *K vývoji farní správy Pardubic v době předhusitské*, Vč. sborník historický 2, s. 45–56.

- 1994: *Výlet do nejstarší historie Pardubic aneb záhady kolem archeologického výzkumu v Pardubičkách*, Pardubické noviny z 30.8.–2.9.
- 1996: *Poznámky k nejstarším dějinám Pardubic*, Vč. sborník historický 5, s. 29–56.
- TICHÝ, J. 1940: *Byly Pardubice založeny či povýšeny?*, ČČH 46, s. 256–260.
- VÁCLAVÍK, F. R., ŠEDA, B., 2000: *Stavebně historický průzkum kostela sv. Jiljí v Pardubicích – Pardubičkách*, Vč. sborník historický 9, s. 189–226.
- ŠTECH, V. V., WIRTH, Z., VOJTÍŠEK, V. 1946: *Zmizelá Praha*, Praha, obr. 32.
- VAVŘINEC Z BŘEZOVÉ, 1979: *Husitská kronika*, Praha, s. 222.
- VLČEK, P., SOMMER, P., FOLTÝN, D. 1979: *Encyklopedie českých klášterů*, Praha.
- VOREL, P. 1997: *Brakteát Přemysla Otakara II. jako „obolus mrtvých“ na pohřebišti v Pardubičkách*, Muzejní a vlastivědná práce 3, roč. 35, s. 168–169.
- VOREL, P. 2002: *Nález parvů Václava II. jako „obolů mrtvých“ na pohřebišti v Pardubičkách*, In: Luboš Polanský (red.), Pavel Radoměřský (Sborník numismatických studií k 75. výročí narození), Praha, s. 29–31.

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

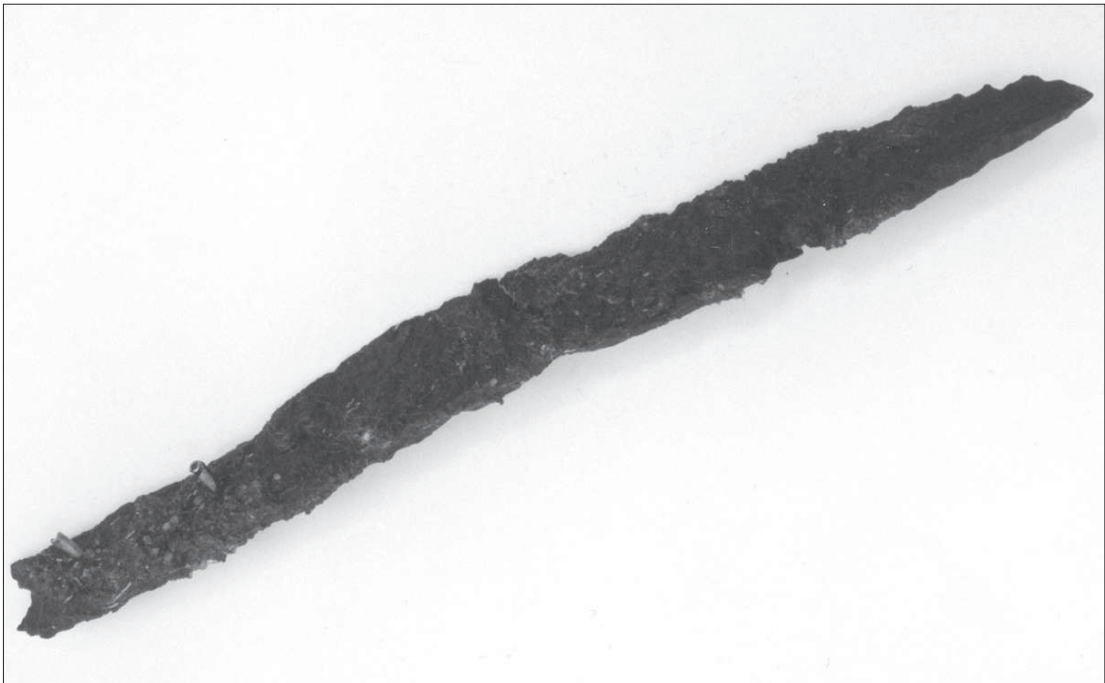
Obr. 4

Obr. 5

Obr. 6

Obr. 7

Obr. 8

Obr. 9

Obr. 10a

Obr. 10b

Obr. 11

Obr. 12

Obr. 13a

Obr. 13b

Obr. 14

Obr. 15

Obr. 16

Obr. 17

Obr. 18

Obr. 19

Obr. 20

Obr. 21

Obr. 22

Obr. 23

Obr. 24

Obr. 25

Obr. 26

Obr. 27

Obr. 28

Obr. 29

Obr. 30

Obr. 31

Obr. 32

Obr. 33

Obr. 34

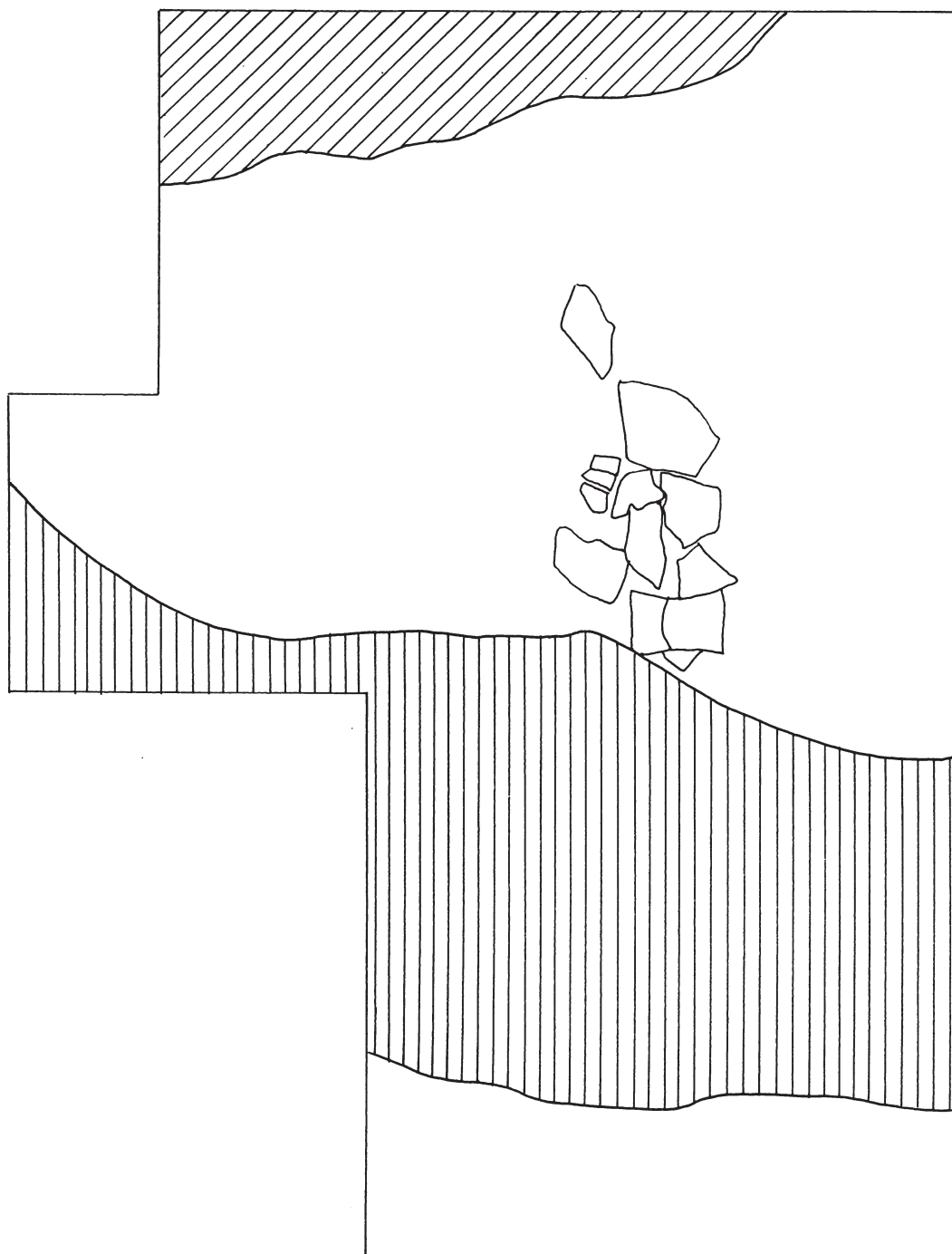
Obr. 35

Obr. 36

PARDUBIČKY 2001

SONDA č.1
PŮDORYS

DRUHOTNÁ VÝPLŇ ZÁKLADOVÉ JÁMY

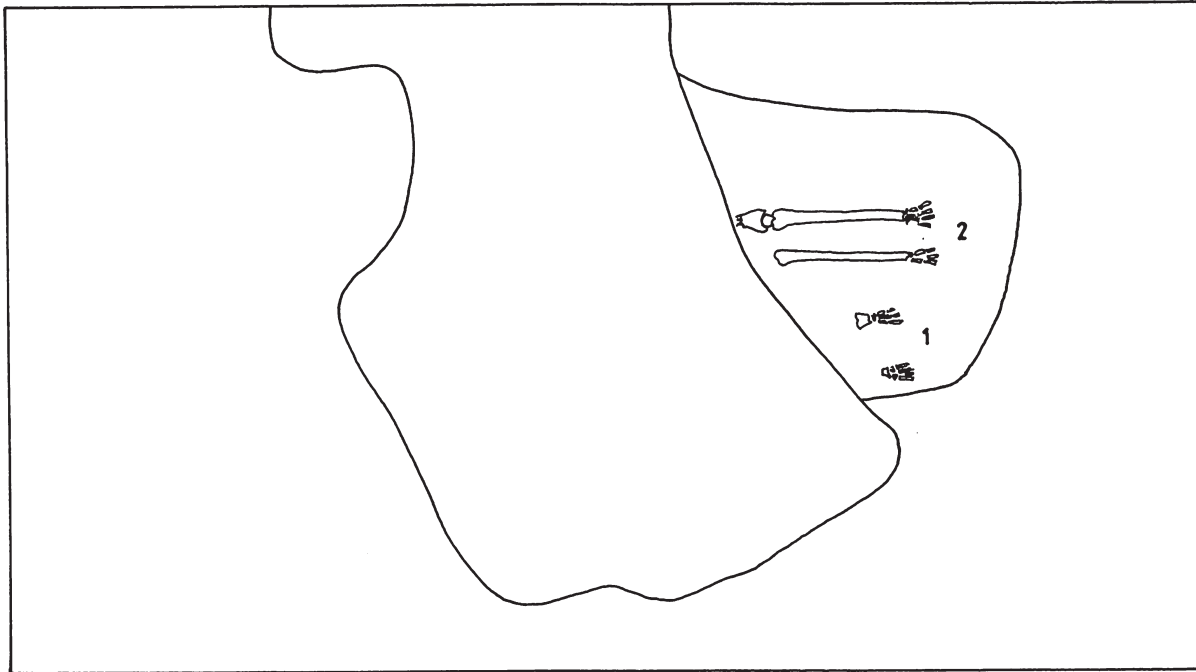
VÝKOP PRO KABELOVÉ VELENÍ

0 0,5 1,0 M

Tab. I

PARDUBIČKY 2001

SONDA č.2
PŮDORYS

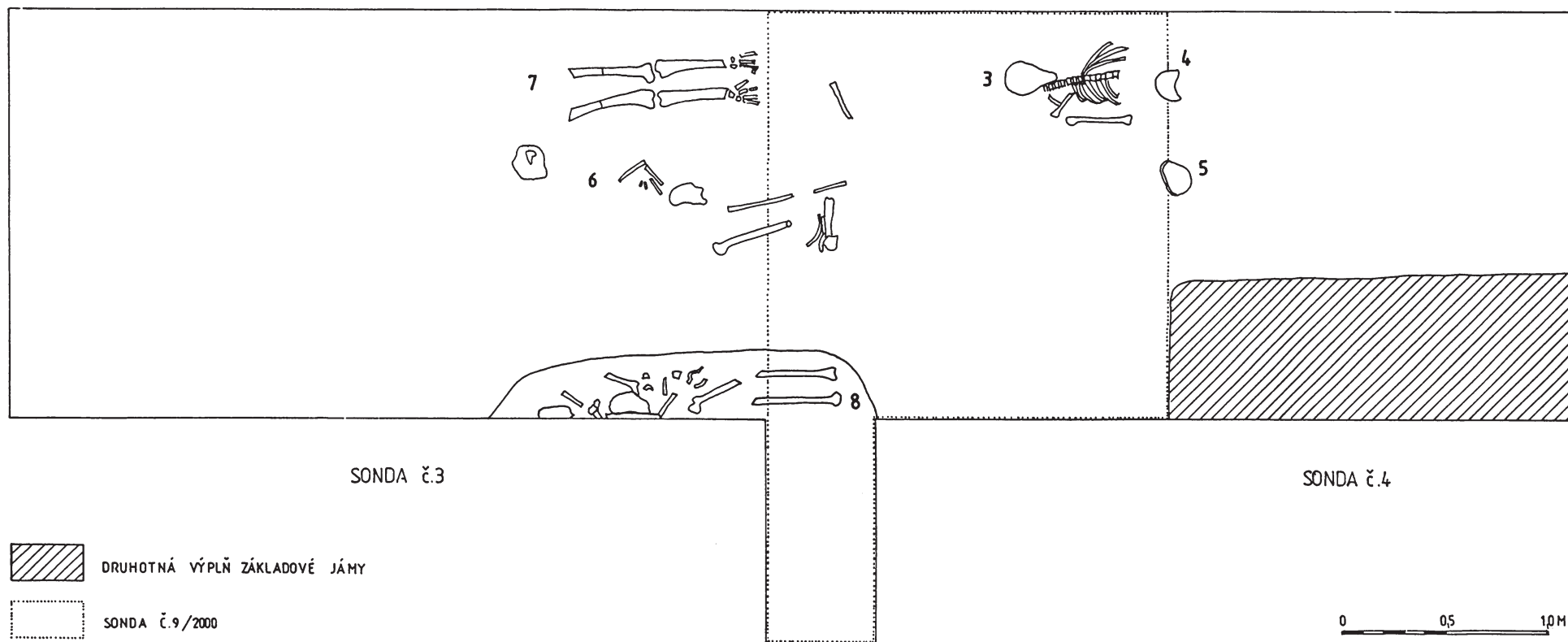
0 0,5 1,0 M

A horizontal scale bar with three segments. The first segment is labeled '0', the second '0,5', and the third '1,0 M'. The bar is drawn with a thick black line.

Tab. II

PARDUBIČKY 2001

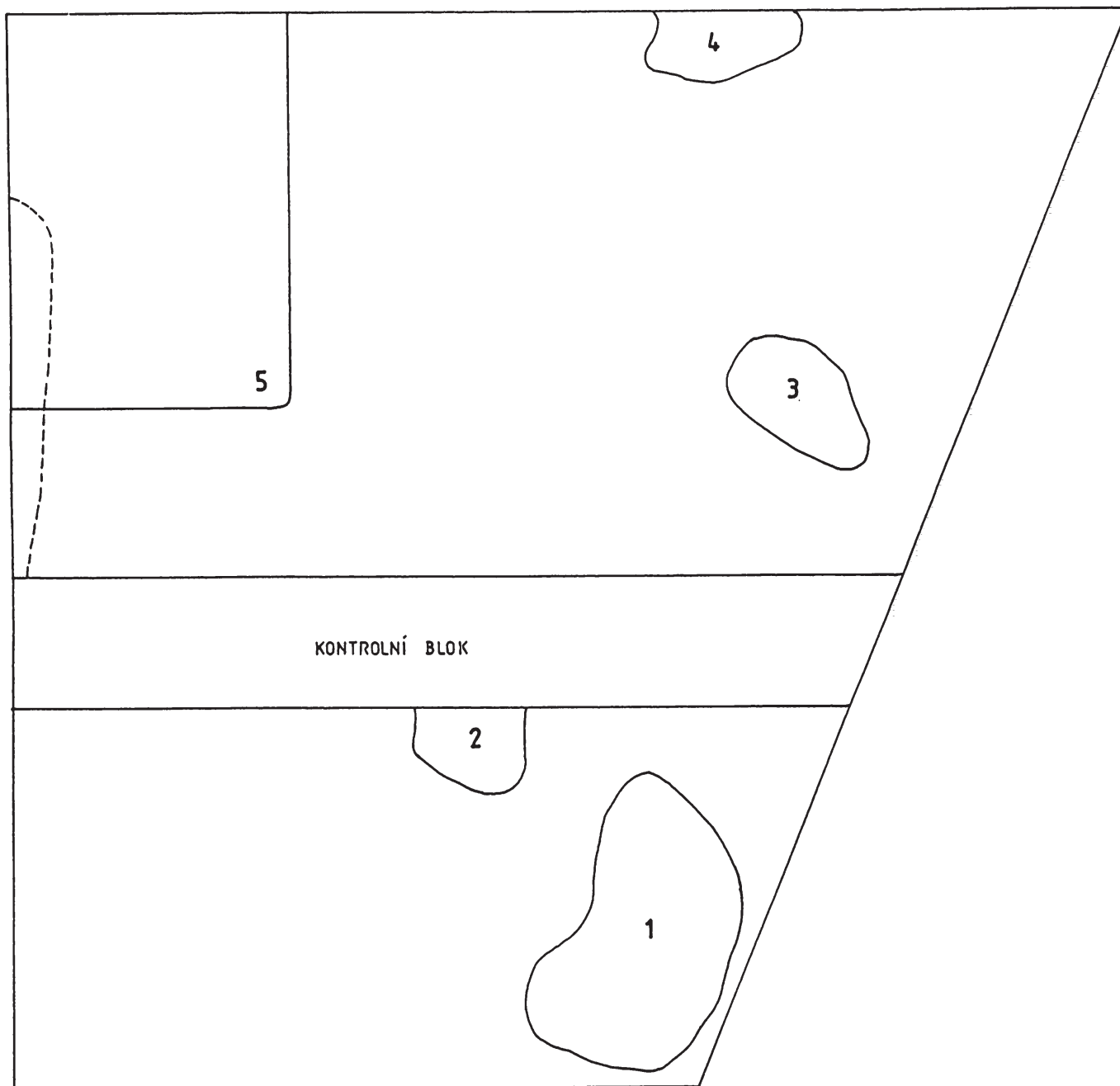
SONDY č.3,4
PŮDORYS

Tab. III

PARDUBIČKY 2001

SONDA č.7
PŮDORYS

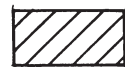
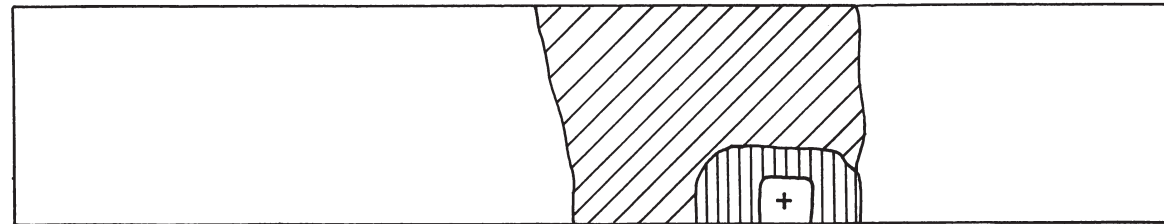
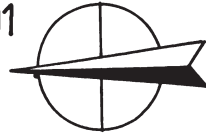
--- POKRAČOVÁNÍ OBJEKTU č.4/98

0 0,5 1,0 M

Tab. IV

PARDUBIČKY 2001

SONDA č.8
PŮDORYS

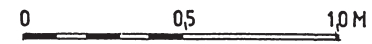
DRUHOTNÁ VÝPLŇ ZÁKLADOVÉ JÁMY

VÝKOP PRO KAMENNÝ MEZNÍK

MEZNÍK

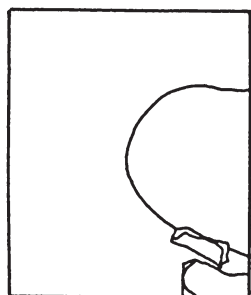
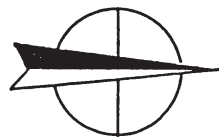

Tab. V

PARDUBIČKY 2002

SONDA č.2

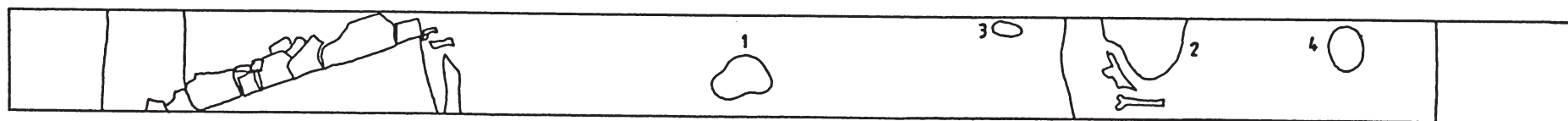
PŮDORYS m 1:50

0 10 20 M

SONDA č.1

PŮDORYS m 1:50

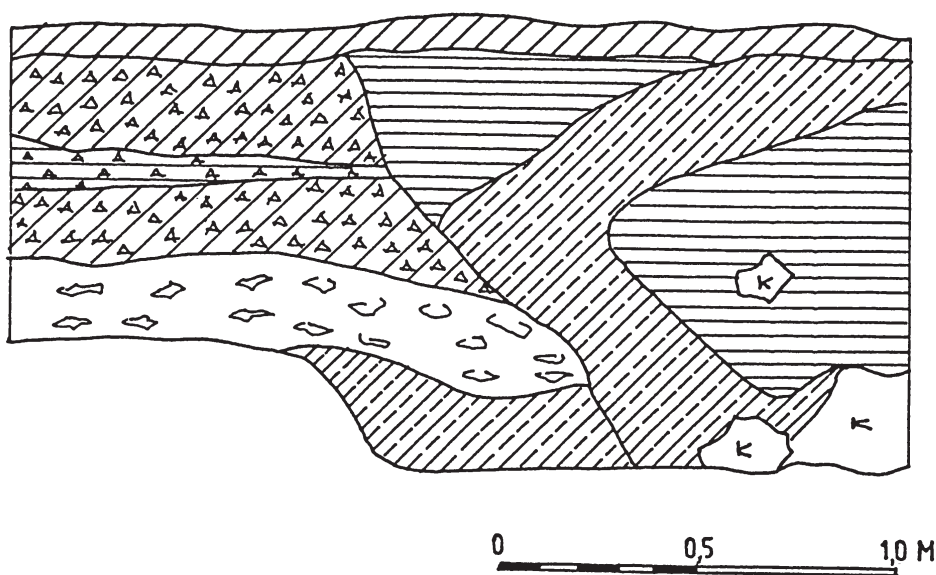
0 10 20 M

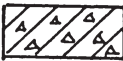
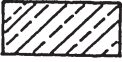
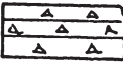
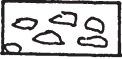
Tab. VI

PARDUBIČKY 2002

SONDA Č.2

M 1:20

	ŠEDOHNĚDÁ		SVĚTLEJI ŠEDÁ
	ŠEDOHNĚDÁ SE ZLOMKY CIHEL		TMAVĚ ŠEDÁ
	SVĚTLEJI ŠEDÁ SE ZLOMKY CIHEL		ZLOMKY OPUKY

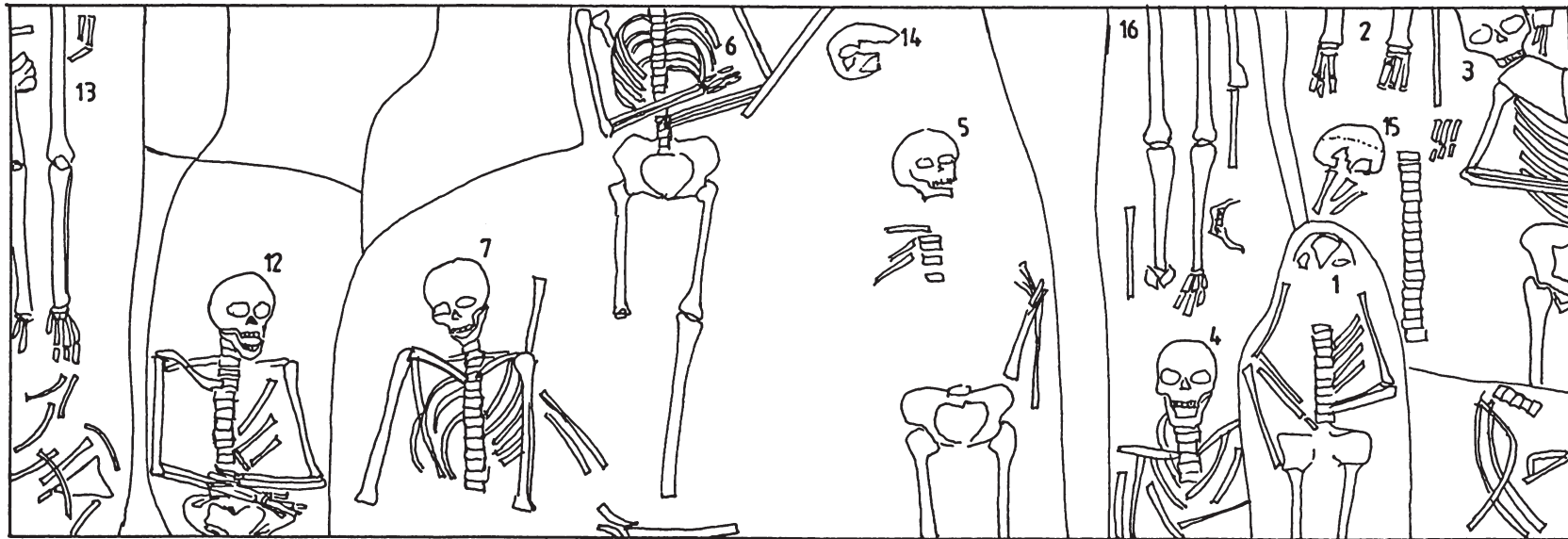
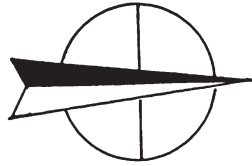
K - KÁMEN

Tab. VII

PARDUBIČKY 2002

SONDA č.3

PŮDORYS m 1:20

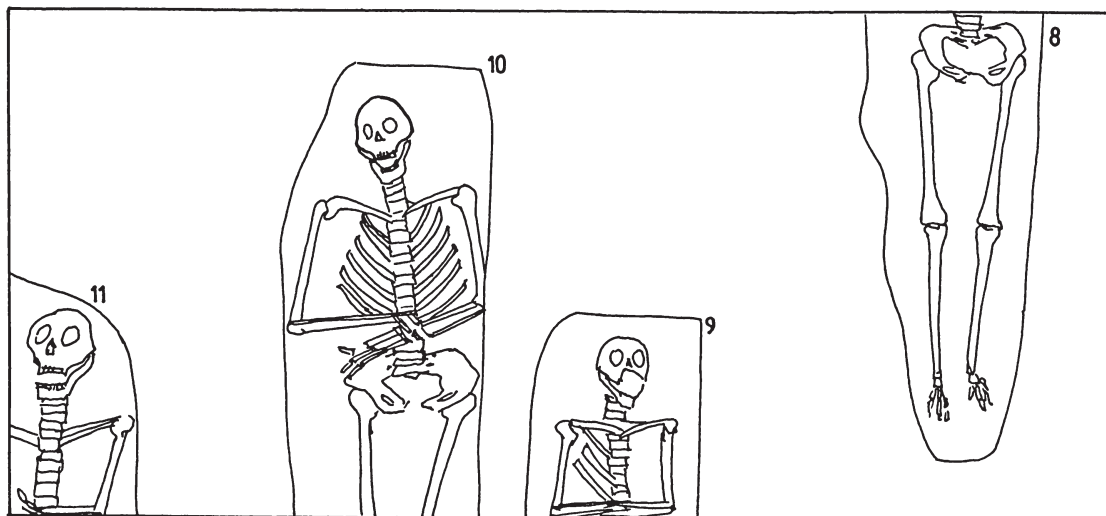
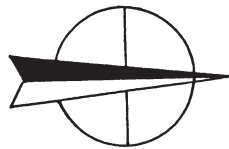

Tab. VIII

PARDUBIČKY 2002

SONDA č. 4

PŮDORYS m 1:20

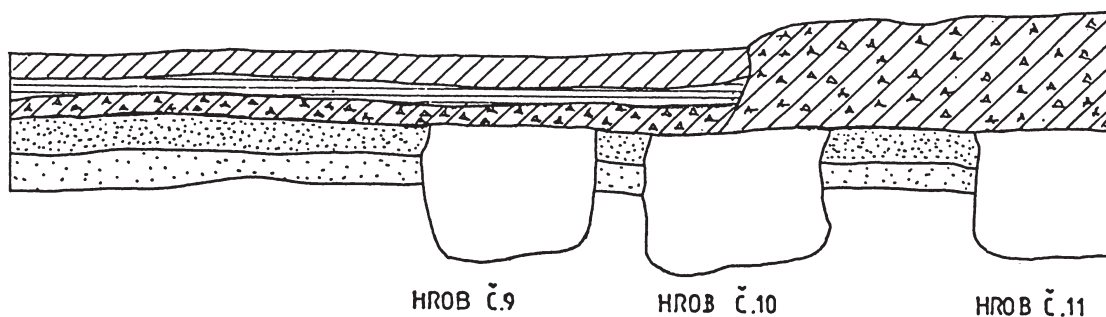
0 0,5 1,0 M

Tab. IX

PARDUBIČKY 2002

SONDA č. 4 - VÝCHODNÍ PROFIL

M 1:20

HROB č.9

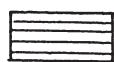
HROB č.10

HROB č.11

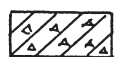
0 0,5 1,0 M

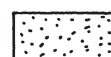
ŠEDOHNĚDÁ

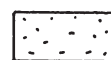
SVĚTLEJI ŠEDÁ

ŠEDOHNĚDÁ SE ZLOMKY CIHEL

HNĚDÝ PÍSEK

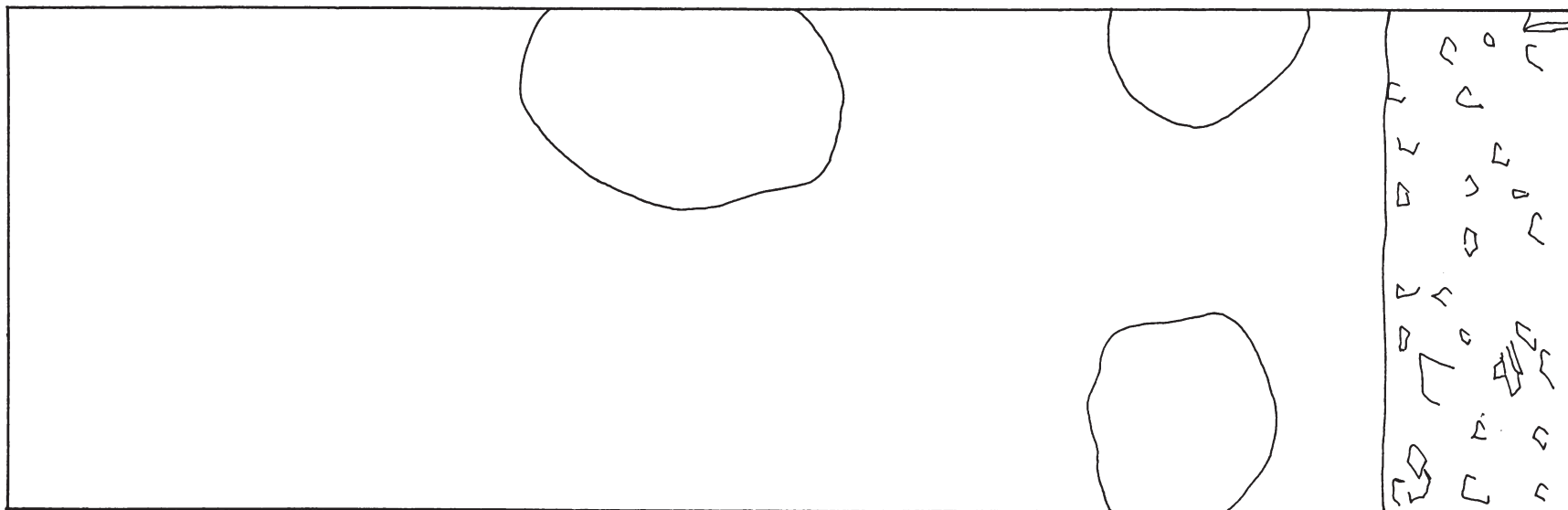
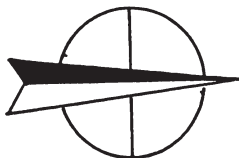
SVĚTLÝ ŽLUTÝ PÍSEK

Tab. X

PARDUBIČKY 2002

SONDA č.5

PŮDORYS m 1:20

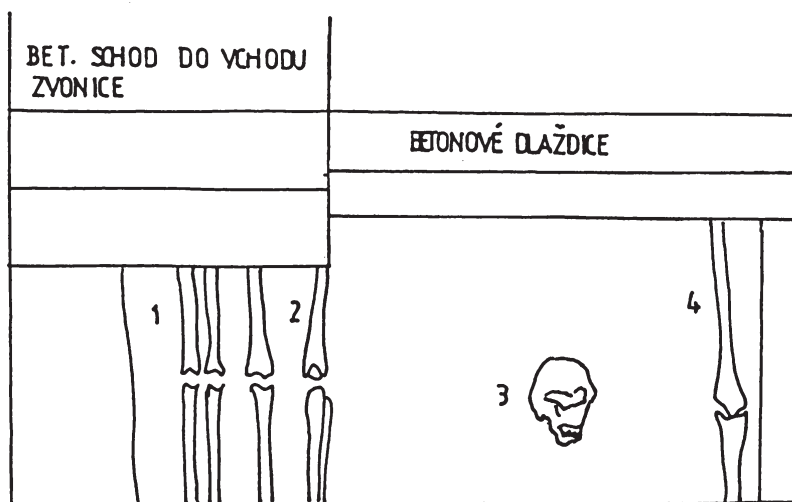
0 0,5 1,0 M

Tab. XI

PARDUBIČKY 2003

SONDA 3

PŮDORYS 1:20

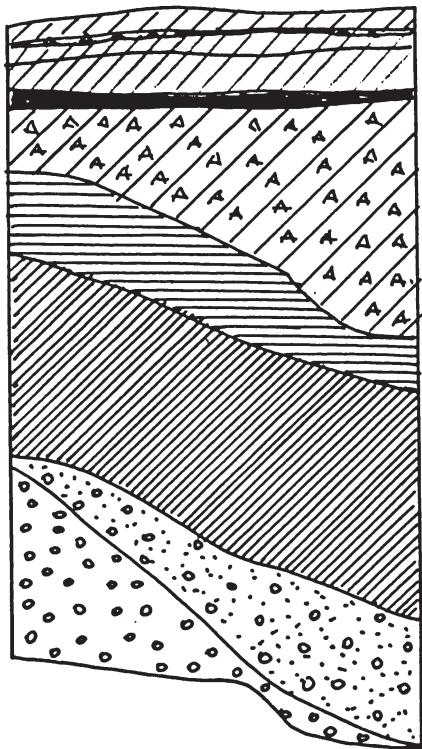

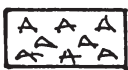

Tab. XIII

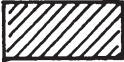

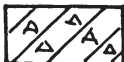

PARDUBIČKY 2003

SONDA S4

SEVERNÍ PROFIL

- DRN + TMAVÁ ŠEDOHNĚDÁ
- ANTUKA
- SPÁLENIŠTNÍ
- SVĚTLEJŠÍ ŠEDOHNĚDÁ

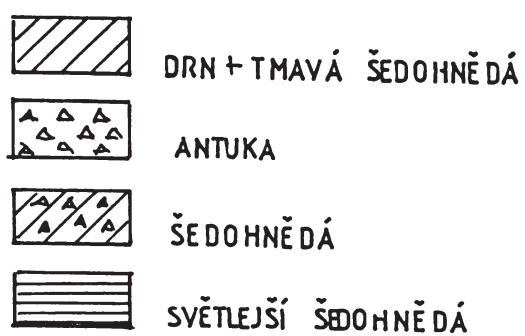
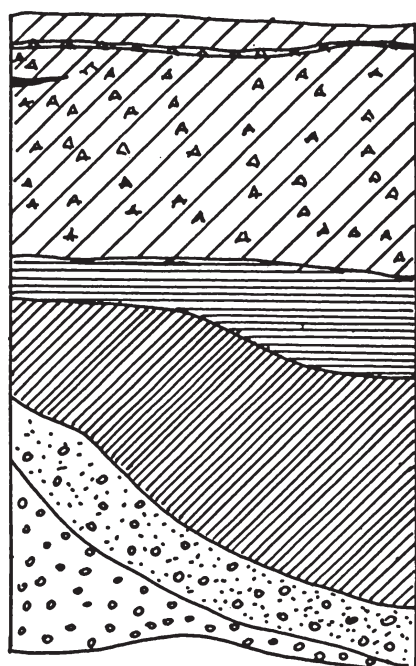
- TMAVŠÍ VLHKÁ HNĚDOŠEDÁ
- REZAVÝ PÍSEK
- JÍL
- TMAVÁ ŠEDOHNĚDÁ
-
-

Tab. XIV

PARDUBIČKY 2003

SONDA 4

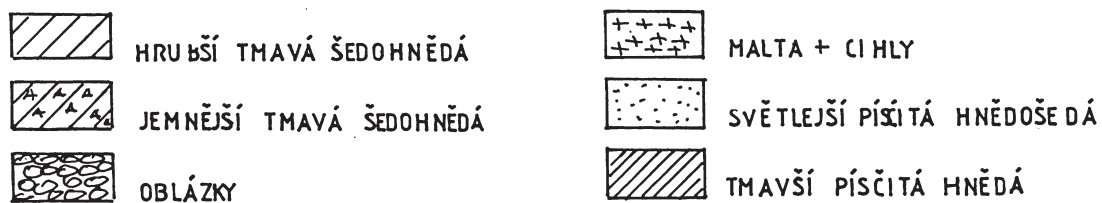
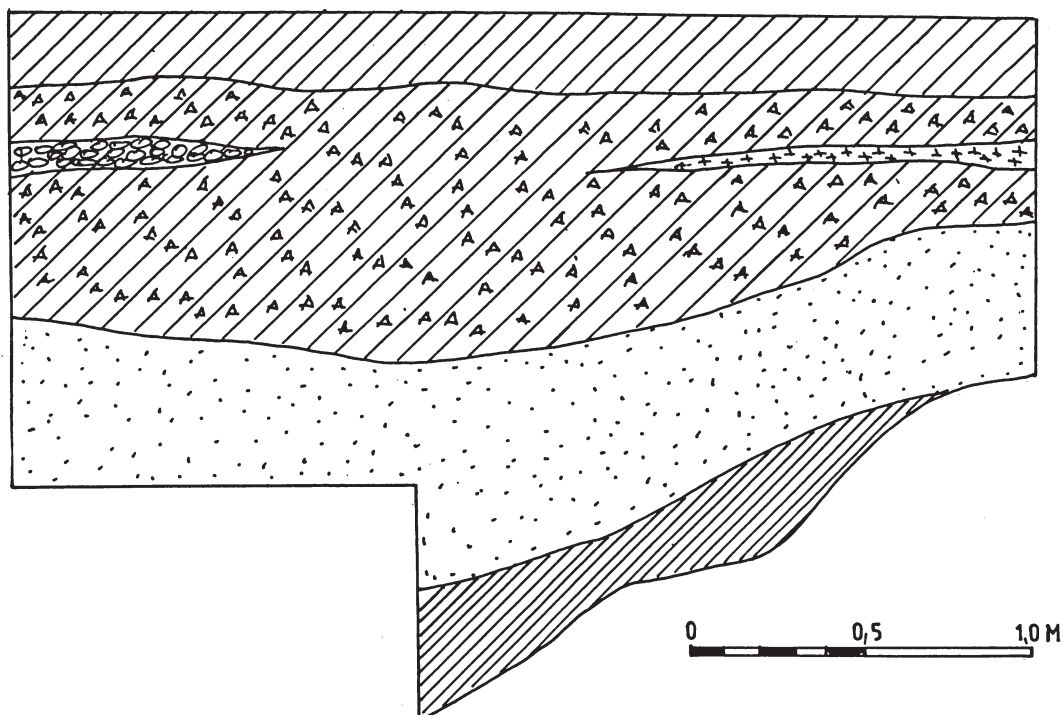
JIŽNÍ PROFIL

Tab. XV

PARDUBIČKY 2003

SONDA 5 SEVERNÍ PROFIL

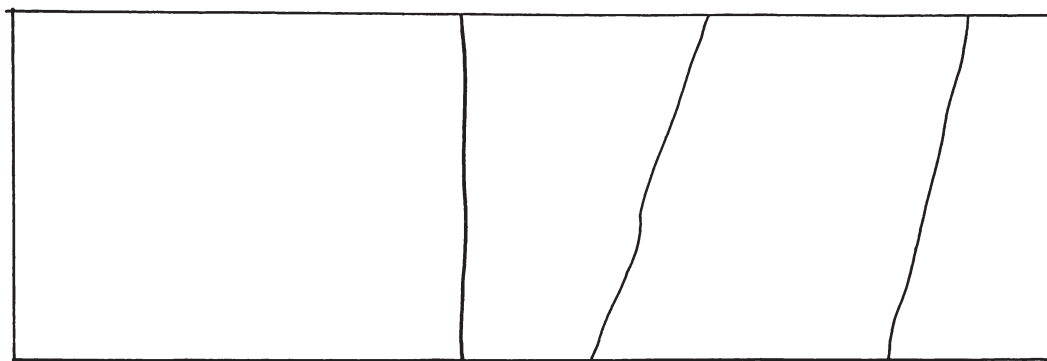

Tab. XVI

PARDUBIČKY 2003

SONDA 5

PŮDORYS 1:20

0 0,5 1,0M

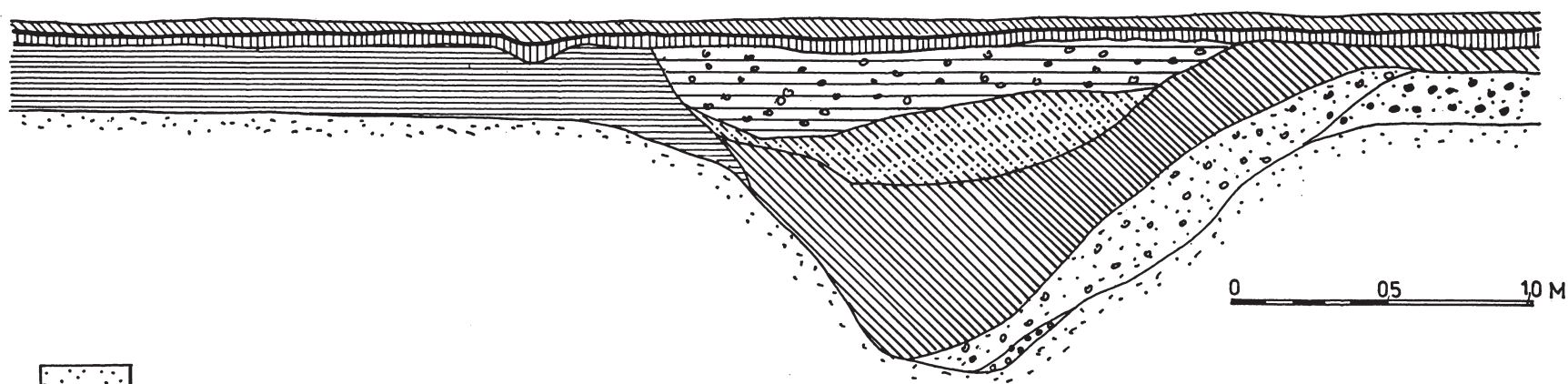
A horizontal scale bar with three segments. The first segment is labeled '0', the second '0,5', and the third '1,0M'.

Tab. XVII

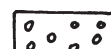

PARDUBIČKY 2004

SONDA č.3 a č.5

ZÁPADNÍ PROFIL M 1:20

- SVĚTLÝ PÍSEK/DNO/
- ŠEDOHNĚDÁ
- SPÁLENIŠTNÍ
- SVĚTLEJŠÍ ŠEDOHNĚDÁ
- TMAVŠÍ ŠEDOHNĚDÁ

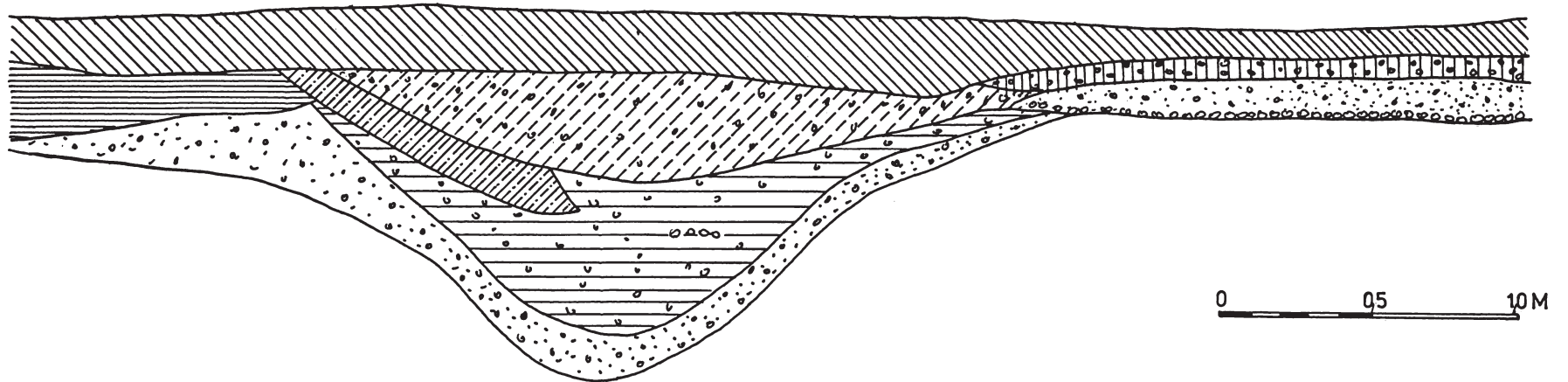
- ŠEDOŽLUTÁ PROMÍCHANÁ
- PÍŠCITOJÍLOVITÁ S OBLÁZKY DO REZAVA
- JÍLOVITÁ
- PÍŠCITOJÍLOVITÁ S OBLÁZKY REZAVĚ ŠEDÁ

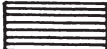
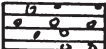

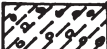

Tab. XVIII

PARDUBIČKY 2004

SONDA č.3 a č.5

VÝCHODNÍ PROFIL M 1:20

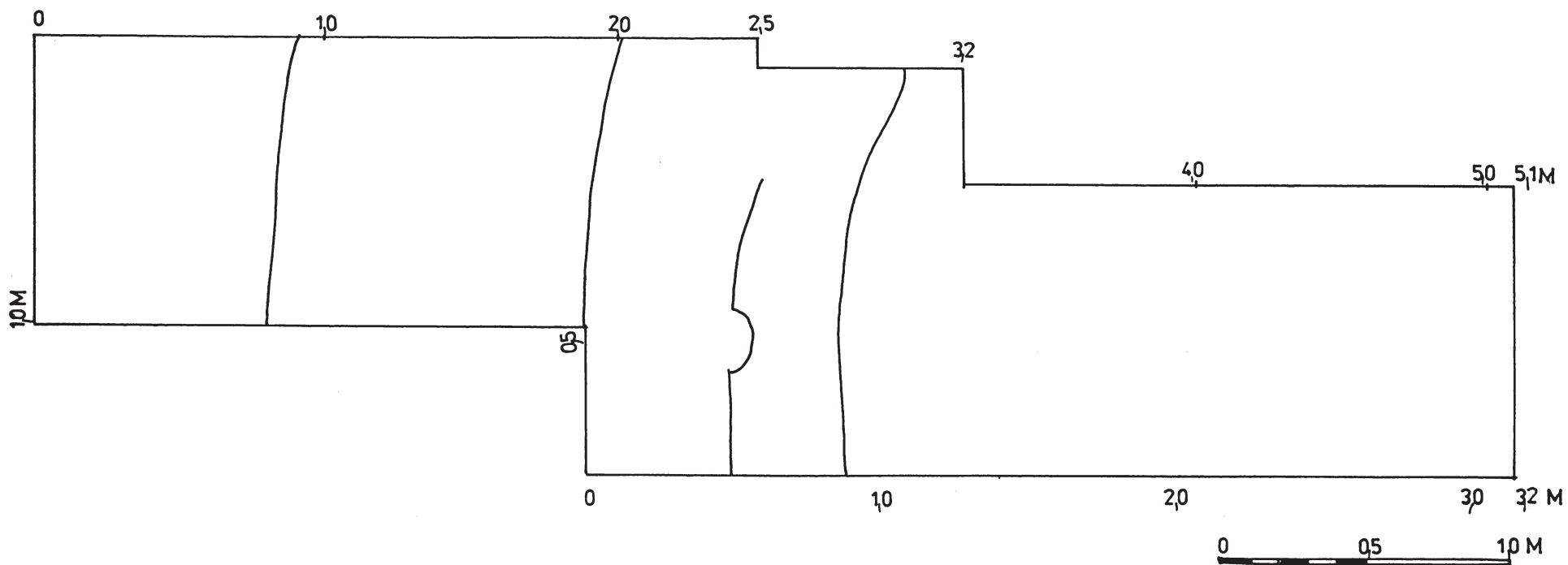
	ŠEDOHNĚDÁ HLINITÁ		HNĚDOŽLUTÁ
	SVĚTLEJŠÍ ŠEDOHNĚDÁ		ŠEDOHNĚDÁ S OBLÁZKY
	JÍLOVITOPÍŠČITÁ		SPÁLENIŠTNÍ S KAMÍNKY
	SVĚTLEJŠÍ HNĚDOŽLUTÁ S OBLÁZKY		PÍŠČITÁ S OBLÁZKY

Tab. XIX

PARDUBIČKY 2004

SONDA Č.3 a Č.5

PŮDORYS M 1:20

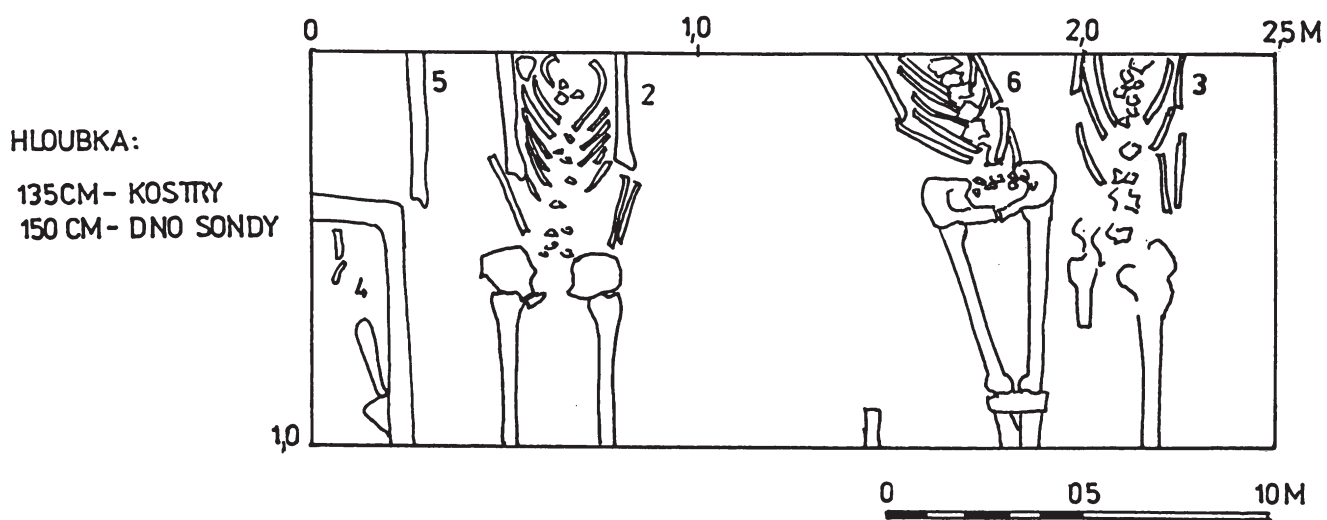
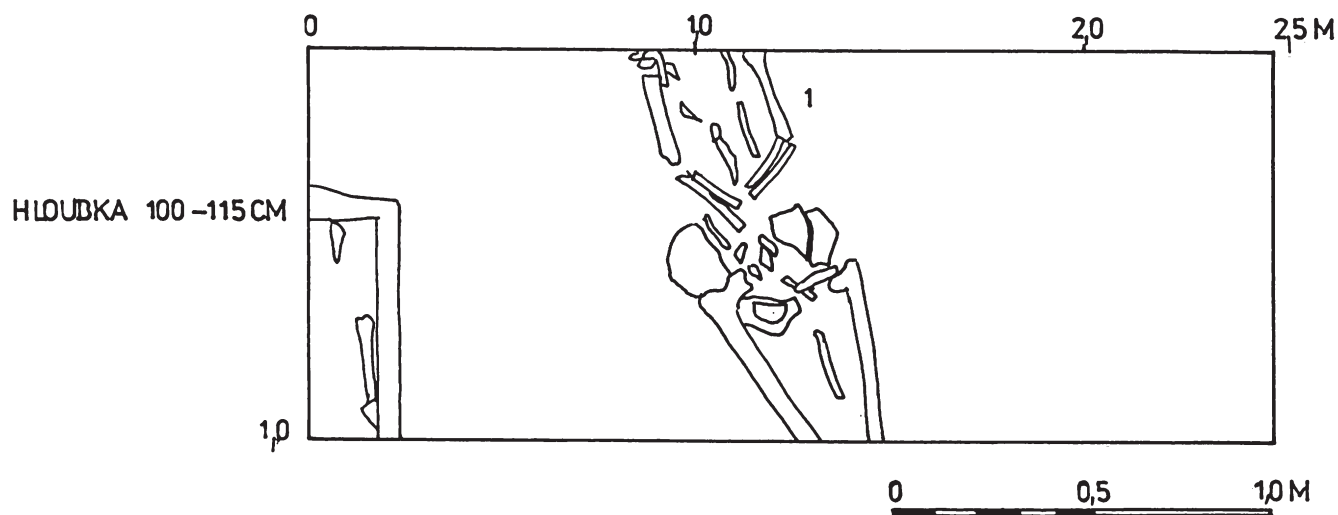

Tab. XX

PARDUBIČKY 2004

SONDA 7

PŮDORYS 1:20

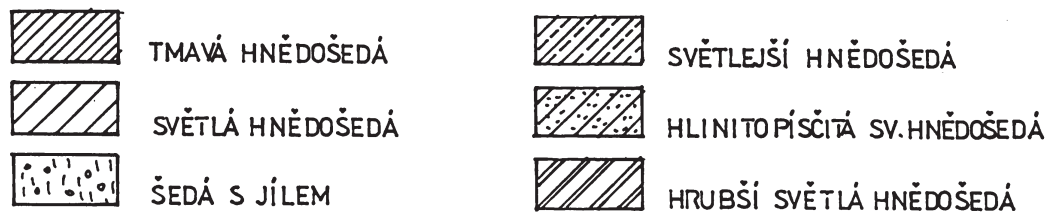
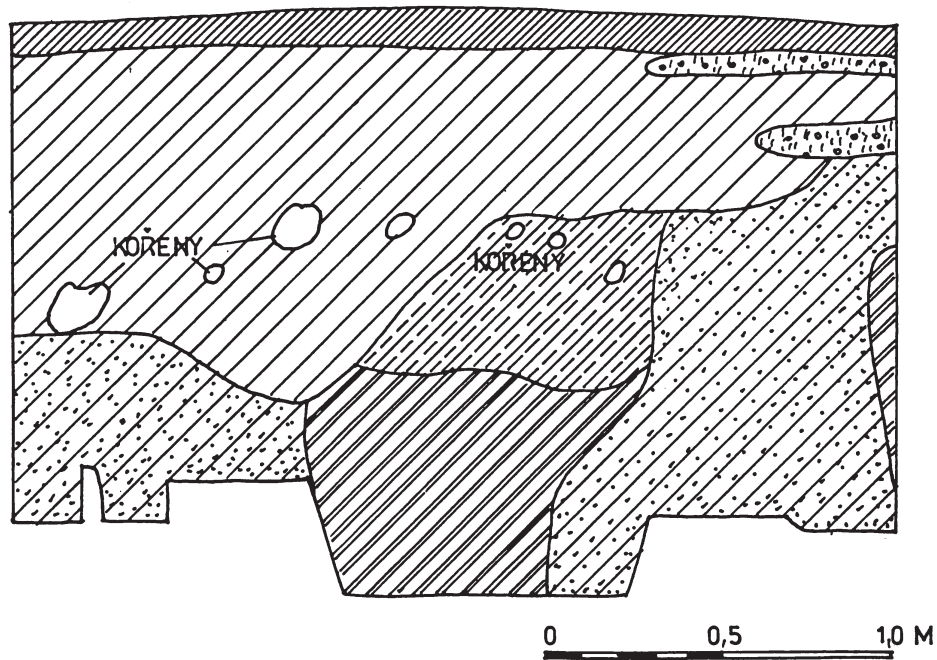
Tab. XXI

PARDUBIČKY 2004

SONDA 7

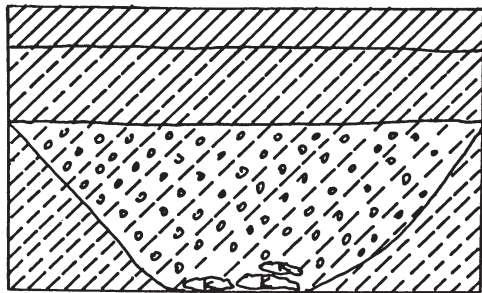
ZÁPADNÍ PROFIL

M 1:20

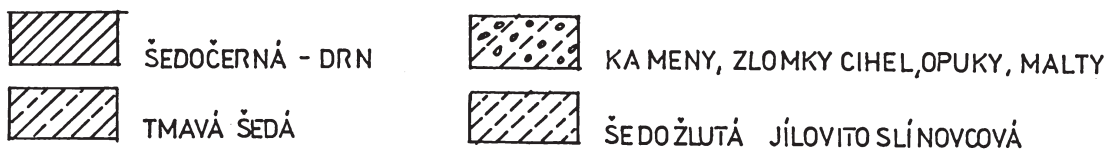

Tab. XXII

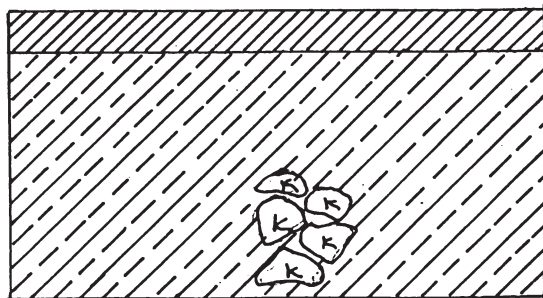
PARDUBIČKY 2005
 SONDA č.4
 VÝCHODNÍ PROFIL

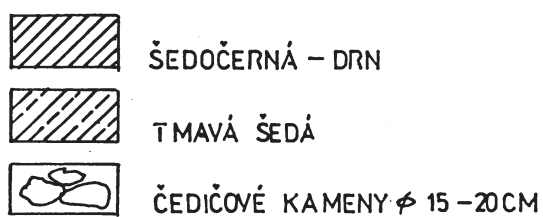
0 0,5 1,0 M

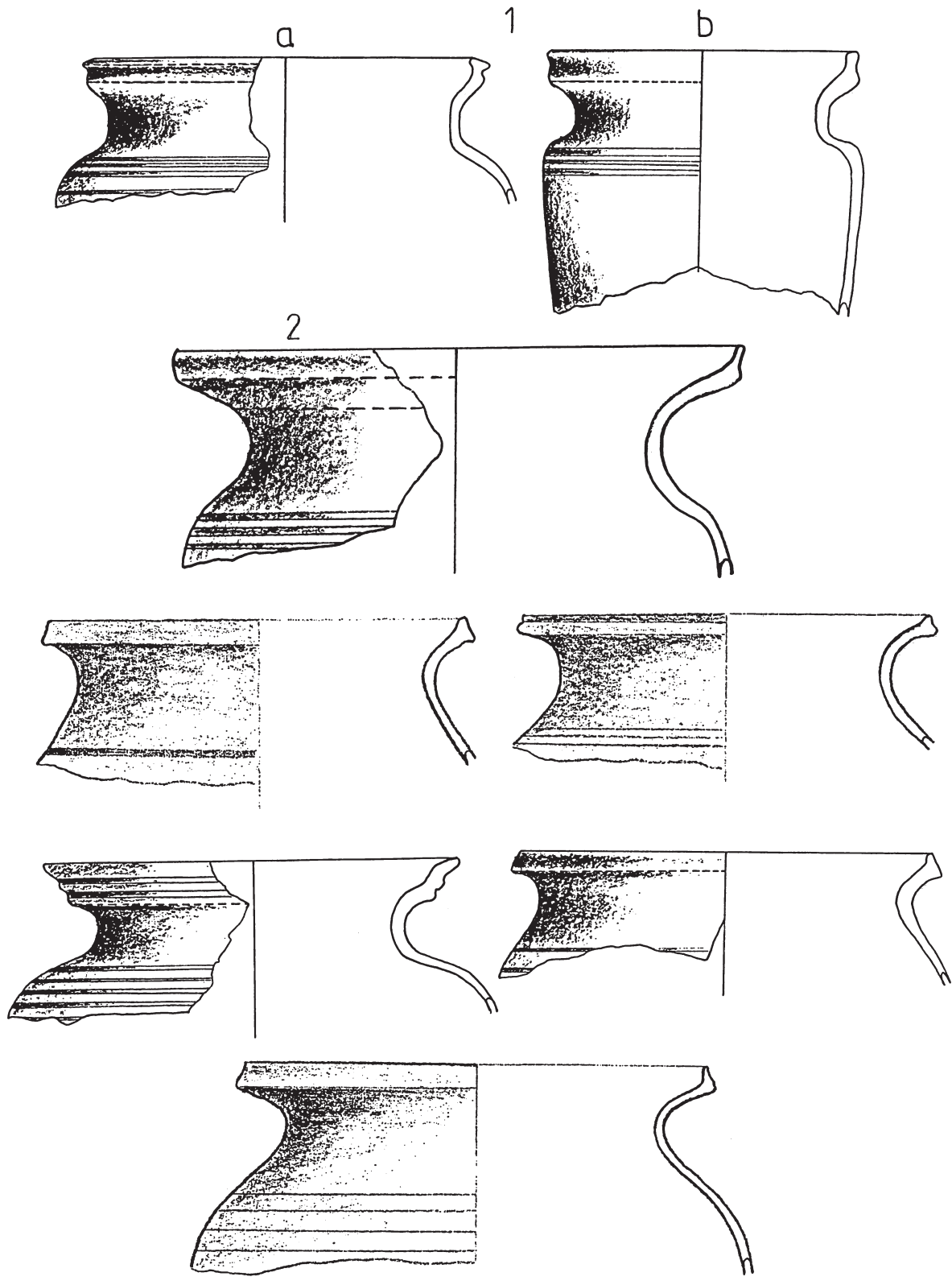
PARDUBIČKY 2005
 SONDA č.5
 ZÁPADNÍ PROFIL

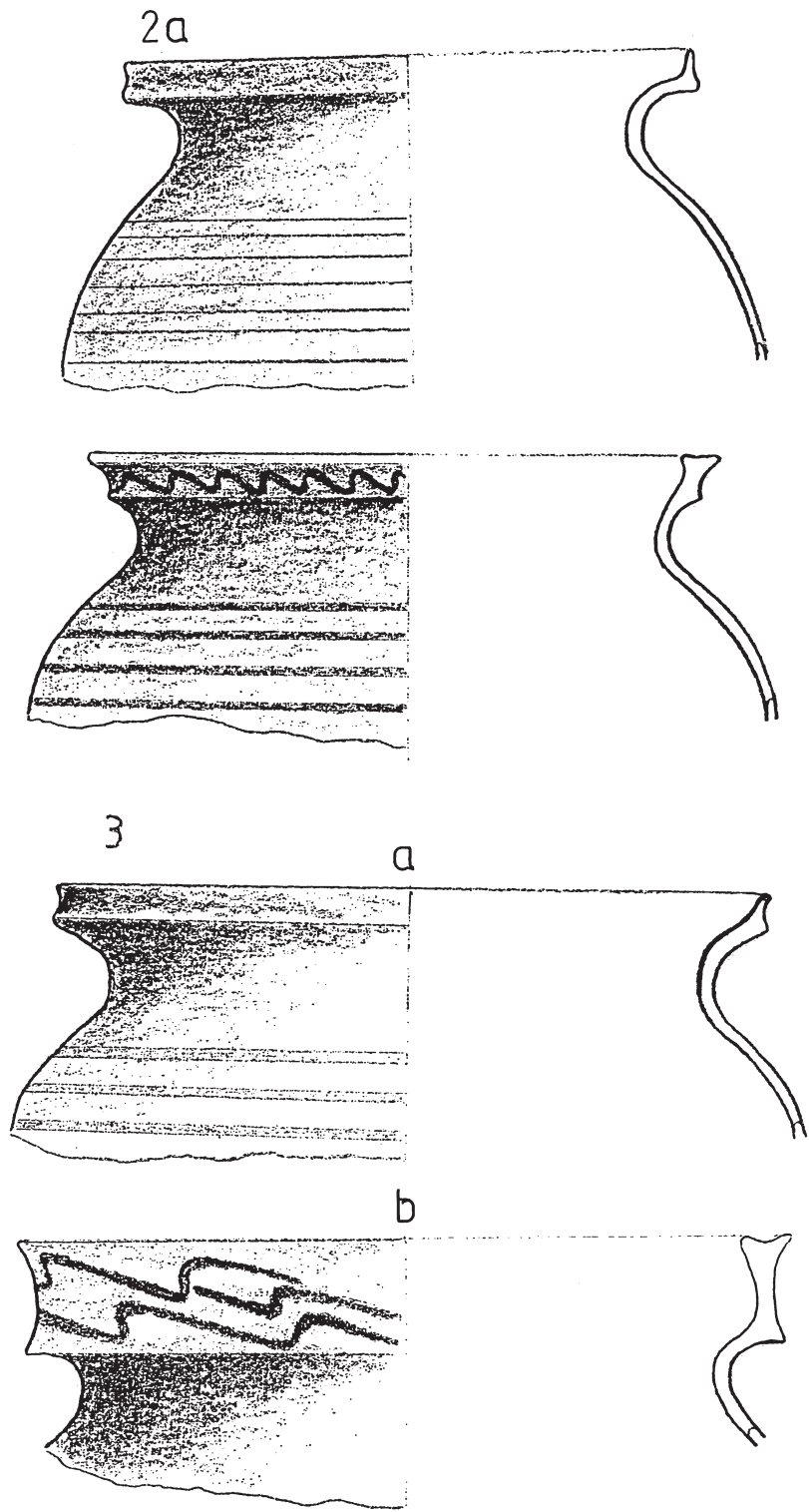
0 0,5 1,0 M

Tab. XXIII

Tab. XXIV

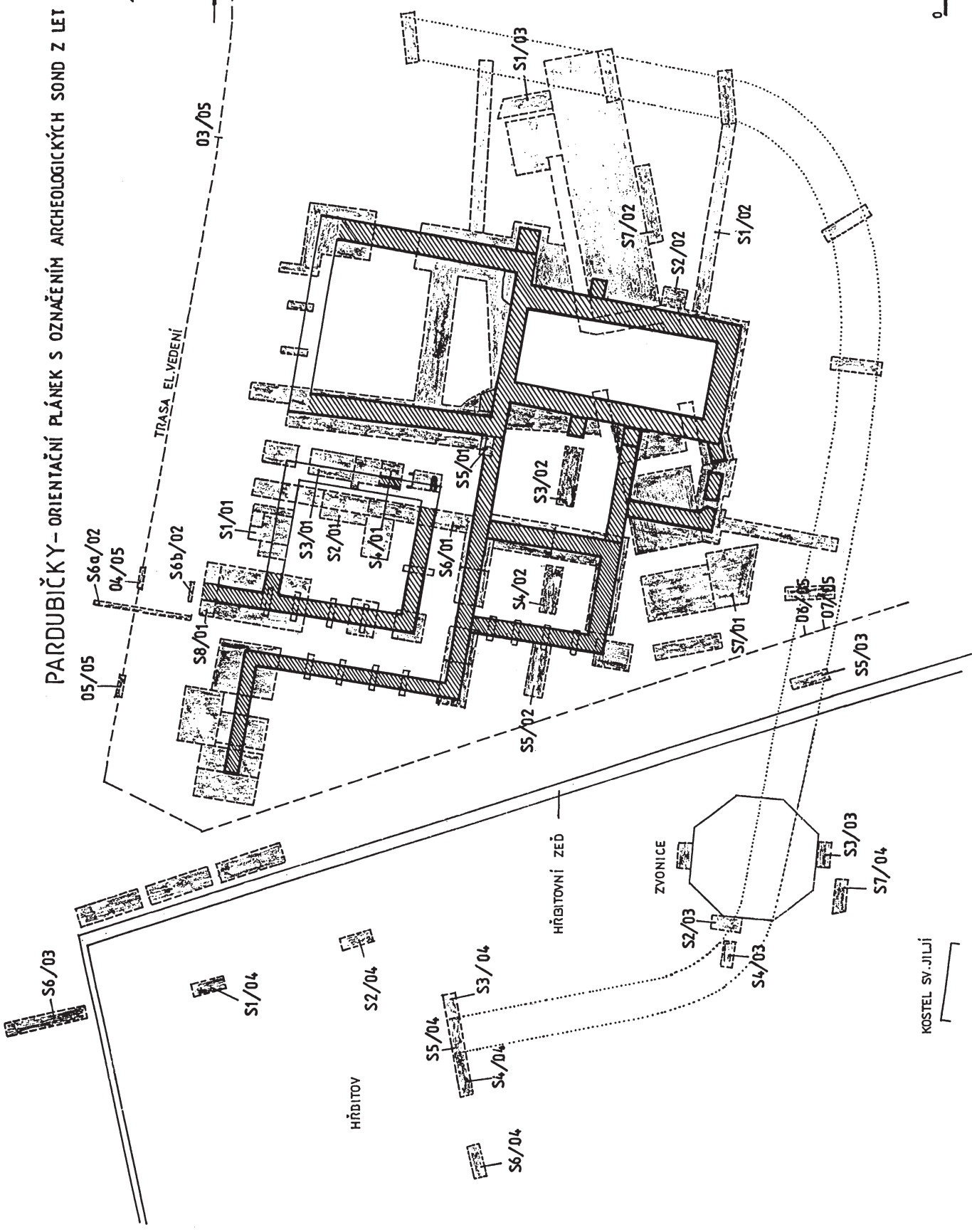

Tab. XXV

PARDUBIČKY – ORIENTAČNÍ PLÁNEK S OZNAČENÍM ARCHEOLOGICKÝCH SOND Z LET 2001 – 2005

0 1,2 / 05

Tab. XXVI

ARCHEOLOGY SURVEYS IN PARDUBICKY IN 2001–2005

The article talks about the archeological surveys in Pardubicky during 2001–2005. During this time, which ties to previous surveys, several other localities has been surveyed in the area of the former village Pardubice, burial grounds and the later Cyriac monastery, as well as the area located westerly from the St. Giles Church. Beyond staking out of the area of Elysian monastery yard, and exposing of several monastery building patterns, older village habitation objects and tombs from several entombing phases were found in the area.

The most important finds, however, were made in the area of the current cemetery, i.e. around the belfry, westerly from the St. Giles Church. The line of a fortification trench was uncovered, which demarcated the extent of the original habitation unit, and also by its extinction horizon clarified chronology of a gradual development. Based on the find situation, we have determined the move of the village from the original locality at the end of the 13th century, due to the use of its original place for the new Cyriac monastery.

Also the tombs uncovered between the St. Giles Church and the belfry confirmed the fact of an extended time burying around the church. These finds and results from previous probing near the church introduced a hypothesis of the existence of the older church, the St. Giles Chapel, mentioned around 1295, destroyed by Hussites.

The last archeological action was the survey of an electrical cable trench along the monastery area in Pardubicky in 2005. There, were found two sandstone architectural elements in the trench fill, beyond several ceramic fragments.